

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi (AMK)

Lastensuojelu

2018

Sini Martemo

”TULIS ÄITIN JA MUN KAA LEIKKII”

– Lasten kokemuksia Paimion kaupungin
avohuollon perhetyöstä

Sini Martemo

”TULIS ÄITIN JA MUN KAA LEIKKII”

- Lasten kokemuksia Paimion kaupungin avohuollon perhetyöstä

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan perhetyön käsitettä, työn toteuttamisen muotoja sekä työntekijöiden työotteen merkitystä lastensuojelun perhetyössä. Lisäksi pohditaan lapsen osallisuuden huomioimista ja tutkitaan lasten kokemuksia perhetyöstä. Teoreettisessa viitekehyksessä perehdytään myös lastensuojeluasiakkaiden palvelutarpeisiin, asiakasmääriin ja perheitä kuvaaviin tekijöihin.

Paimion kaupungin sosiaalitoimi on ollut tutkimuksen yhteistyökumppani, ja tutkimusta varten on haastateltu seitsemän 6–15 -vuotiasta lasta, joiden perhe saa tai on saanut lastensuojelun avohuollon perhetyön palveluita Paimiossa. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on selvittää lasten ymmärrystä perhetyöstä, sekä kartoittaa heidän toiveitaan perhetyölle. Tutkimusmenetelmänä on teemahaastattelu, jonka tuloksia on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmällä.

Haastatteluiissa selvisi, että perhetyö, perheohjaaja ja sosiaalityöntekijä ovat käsitteinä lapsille hyvin vieraita. Lapset eivät myöskään tiedä miksi perhetyötä tehdään, ja kokevat saaneensa siitä vain vähän tietoa. Osa lapsista vaikutti tiedon puutteessa vetäneen omat, ehkä virheelliset, johtopäätöksensä perhetyön syistä. Yleisesti ottaen lapset suhtautuivat kuitenkin perhetyöhön ja perheensä perheohjaajaan positiivisesti, ja uskoivat myös vanhempiensa jakavan pääosin positiivisen näkökannan. Lasten toiveet perhetyölle keskittyivät leikkiin, ulkoiluun ja hauskanpitoon eli aktiiviseen, toiminnalliseen tekemiseen perheohjaajan kanssa.

Johtopäätökset tutkimuksesta ovat, että työntekijöiden olisi syytä varmistaa lapsen tieto ja ymmärrys perhetyön tarkoituksesta, ettei vääriä käsityksiä pääse syntymään. Suhde sosiaalityöntekijään vaikutti tässä tutkimuksessa löyhältä lapsen näkökulmasta, ja sen vahvistaminen tukisi lapsen oikeuksien ja edun toteutumista. Työn onnistumisesta taas kertoo positiivinen mielikuva perheohjaajista. Lapsen osallisuutta ja hyvän suhteen pysyvyyttä voidaan tukea integroimalla lapsen toiveet perhetyön toteutukseen, mikä tutkimuksen perusteella usein toteutuukin Paimion perhetyössä.

ASIASANAT:

perhetyö, perheohjaaja, kotipalvelu, perhekuntoutus, lastensuojelu, sosiaalityöntekijä, vuorovaikutuksen tukeminen, lapsen osallisuus, avohuolto

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of Social Services | Child Protection

2018 | Total number of pages 53 + attachments

Sini Martemo

“WOULD COME AND PLAY WITH ME AND MOM”

- Children's Experiences of Family Support Work within Open Care Services in Paimio City

In this thesis the concept of family support work, methods of putting the work into practice and working customs in family support work within child protection are being examined. In addition, consideration of the child's involvement is taken into account and children's experiences of family support work are being researched. The theoretical frame of reference takes a look into service needs of the customers of child protection, number of customers and common factors describing families.

Paimio city's social services office has been the co-operation partner in the study. For the research seven 6–15 year old children, whose families receive or have been receiving open care family support work services in Paimio have been interviewed. The aim of this qualitative study is to examine how the children understand the concept of family support work, and map their wishes for it. Theme interview is being applied as a research method, and the results are being analyzed with a content analysis method.

The interviews revealed that the concepts of family support work, family support worker and social worker are very unfamiliar to the children. It was also revealed that the children do not know the purpose of family support work and they feel that they have not received all the information about it. Some of the children seemed to have drawn their own, perhaps incorrect conclusions for the reasons for the family support work. In general, the attitude towards the family support work and family support workers was nevertheless positive, and the children also thought their parents shared this opinion. The children's wishes for the family support work were mainly focused on playing, being outdoors and having fun i.e. functional activities.

The conclusions of the study are that the family support workers should confirm that the children understand the meaning of family support work, in order that the children do not misunderstand what is happening. The relationship between the children and their social worker seemed to be very weak, and the research suggests strengthening it would support the child's rights and best interests. The family support worker's positive image provides proof that their work is successful. The child's involvement and sustaining a good relationship can be supported by integrating the child's wishes and expectations when implementing the family support work. Based on this study it would appear that this happens often in family support work in Paimio.

KEYWORDS:

family support work, family support worker, home help service, family rehabilitation, child protection, social worker, supporting the interaction, participation of a child, open care

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 PERHETYÖN KÄSITE, TOIMIJAT JA TYÖOTE	7
2.1 Mitä perhetyö on?	7
2.2 Perhetyön ja perhekuntoutuksen toimijoiden laaja kenttä	9
2.3 Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessi	11
2.4 Työotteen merkitys perhetyössä	12
2.5 Systeemitoteoreettinen näkökulma perhetyöhön	13
2.6 Vuorovaikutuksen tukeminen lastensuojelutyössä	14
3 LAPSEN ASEMA JA OSALLISUUS PERHETYÖSSÄ	16
3.1 Lastensuojelun asiakasprofiili	16
3.2 Lastensuojeluasiakkaiden palvelutarpeet ja tarjolla olevat palvelut	18
3.3 Mitä lapsen osallisuus on?	20
3.4 Lapsen kuuleminen ja osallisuuden huomioiminen lastensuojelutyössä	21
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
4.1 Aikataulu	23
4.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	23
4.3 Tutkimusmenetelmä ja haastattelun teemat ja apuvälineet	24
4.4 Tutkittavien valinta	26
4.5 Käytännön järjestelyt ja aineistonkeruun toteutuminen	28
4.6 Tutkimusaineiston analyysi	30
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	32
5.1 Haastatteluista esiin nousseet kolme teemaa	32
5.2 Perhetyön käsite ja tarkoitus lapsille epäselviä	32
5.3 Perhetyö ihan kivaa, mutta välillä väsyttävää	35
5.4 Mikä ihmeen sosiaalityöntekijä?	38
5.5 Lasten mielestä vanhemmat tyytyväisiä perheohjaajaan	39
5.6 Toiveissa hauskanpitoa ja toiminnallisuutta	40
5.7 Ettei tulis riitoja enää ollenkaan – toiveet perhetyön vaikuttavuudesta	42
6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	44
6.1 Eettisyysnäkökohtia	44

6.2 Tutkimuksen luotettavuudesta	45
----------------------------------	----

7 YHTEENVETO, JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	47
---	-----------

LÄHTEET	50
----------------	-----------

LIITTEET

- Liite 1. Tutkimuslupa-anomus.
- Liite 2. Haastattelukysymykset lapsille.
- Liite 3. Haastattelupyyntö perheille.
- Liite 4. Suostumuslomake yhteystietojen luovuttamiseen.
- Liite 5. Huoltajan suostumus lapsen haastatteluun.

KUVAT

Kuva 1. Mahti-tunnekortit. (Tukiliitto 2017).	39
Kuva 2. Mahti-tunnekortit (Tukiliitto 2017).	37

KUVIOT

Kuvio 1. Perhetyön eri ulottuvuudet ja toimijaorganisaatiot. (Ks. Järvinen ym. 2012, 72; Heino 2013, 104-105.)	8
Kuvio 2. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana olleet lapset ja nuoret vuosina 1996-2016. (Lastensuojelu 2016, 11.)	16
Kuvio 3. Vuoden aikana kiireellisesti sijoitetut ja huostassa olleet lapset vuosina 1991-2016. (Lastensuojelu 2016, 3.)	17
Kuvio 4. Kodinhoitoapua vuoden aikana saaneita lapsiperheitä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017 b).	19
Kuvio 5. Perheiden käyttämät sosiaalihoitolain ja lastensuojelulain edellyttämät lapsiperheiden palvelut vuosina 2015 ja 2016 (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018).	19

1 JOHDANTO

Perhetyö on monimerkityksinen termi, jonka sisältöä voidaan määritellä toimintaympäristölähtöisesti, asiakkaan elämäntilannelähtöisesti, tai menetelmä- ja tavoitelähtöisesti. Kaikille määritelmille yhteistä kuitenkin on, että perhetyöllä pyritään vastaamaan perheiden tarpeisiin, jotka voivat liittyä lasten kasvatuskysymyksiin, vanhemmuuden tukemiseen tai perheen elinolojen, hyvinvoinnin ja toimintakyvyn parantamiseen. (Rönkkö & Rytkönen 2010, 27.)

Opintojeni aikana olen kiinnostunut perhetyön mahdollisuuksista lisätä perheiden hyvinvointia vaikeissa elämäntilanteissa, ehkäistä lasten sijoituksia kodin ulkopuolelle ja mahdollistaa lasten oikeuksien toteutuminen arjessa. Lastensuojelun perhetyössä lapsen etu on työn tarkoitus ja tavoite, vaikka työ kohdistuu usein aikuisten toimintaan. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa -tutkimusraportin (Halme ym. 2014, 98–99) mukaan lapsiperhepalveluiden työntekijät kokivat, että palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä vähiten painoarvoa annetaan tutkimustiedolle sekä lasten ja lapsiperheiden näkemyksille. Palvelujen kehittämisen palautemuodoista vähiten käytettiin vanhempainryhmiä sekä palautetta lapsilta. Tämä antoi sysäyksen pohtia perhetyön päähenkilön eli lapsen osallisuutta työn kehittämiseen.

Perhetyö on ennen kaikkea perheen sisäisten toimintatapojen muutokseen motivoivaa työtä, ja perhetyön vaikuttavuutta pohtiessa onkin mielestäni tärkeintä kuulla, miten asiakkaat kokevat perhetyön, ja mistä asioista perhe itse tuntee saaneensa apua. Vanhempain ajatuksia on tutkittu useissa opinnäytetoissa ja tutkimuksissa, mutta lapsen näkökulma perhetyöhön on jäänyt erittäin vähäiseksi tutkimuksen kentällä. Opinnäytetyölläni haluankin tuoda esiin lasten äänen perhetyön kehittämisen kontekstissa.

Paimion sosiaalitoimi lähti yhteistyökumppaniksi opinnäytetyöhöni, ja perhetyön tiimissä sain myös tukea ajatukselleni, että tuon tutkimuksessa esiin nimenomaan lapsen näkökulman. Opinnäytteeni on laadullinen tutkimus, jossa haastattelen Paimion lastensuojelun avohuollon lapsiasiakkaita heidän kokemuksistaan ja ajatuksistaan perhetyöstä. Tutkimuksellani pyrin tuomaan perhetyön ammattilaisille uutta tietoa lapsen kokemusmaailmasta ja toiveista perhetyön suhteen, ja lisäämään ymmärrystä lapsen osallisuuden merkityksestä perhetyössä.

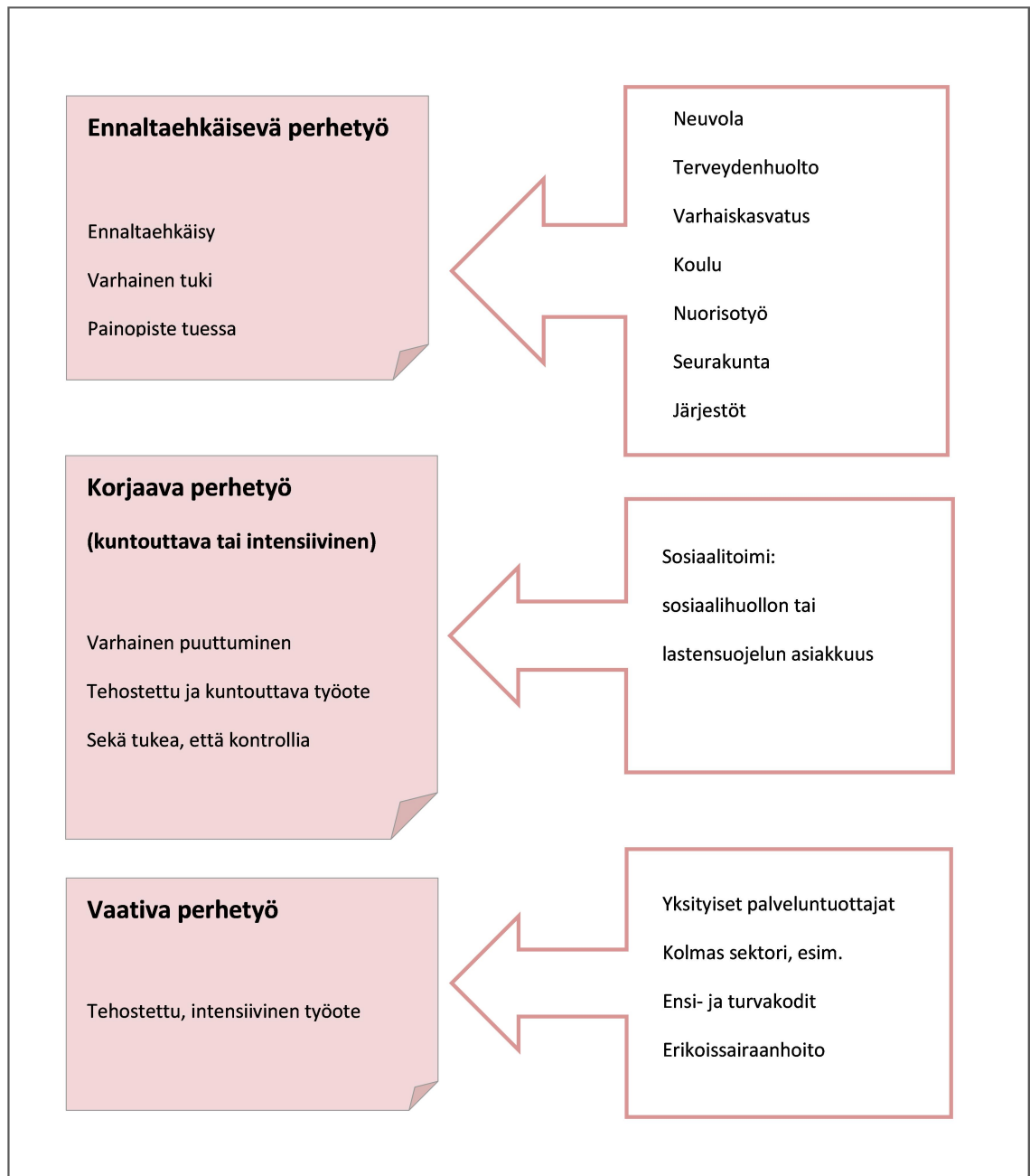
2 PERHETYÖN KÄSITE, TOIMIJAT JA TYÖOTE

2.1 Mitä perhetyö on?

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 18 §) määrittelee perhetyön olevan asiakkaan hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella tai muulla tarvittavalla avulla tilanteissa, joissa asiakas, hänen perheensä tai hänen hoidostaan vastaava henkilö tarvitsevat tukea ja ohjausta omien voimavarojen vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyötä tehdään erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren kehityksen ja terveyden turvaamiseksi, ja työ on joko perheen toimivuuden ja voimavarojen arviointia tai sen tukemista, hoitoa ja kuntoutusta (Vilén ym. 2010, 40; Heino 2008, 46). Perheen toimivuutta tukeva työ voi olla vanhempien ohjausta ja neuvontaa, kotipalvelua tai puuttumista lapsen kehitystä vaarantaviin tekijöihin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27–28; Uusimäki 2005, 198.) Jotkin tahot, kuten äitiys- ja lastenneuvola, arvioivat perheen tilannetta ilman, että lähtökohtana on huoli perheestä. Toisaalla perhetyö aloitetaan vasta huolen herättyä. (Vilén ym. 2010, 40.) Yhteistä näille kaikille on kuitenkin se, että tarpeet määritellään perheen näkökulmasta, ja työn tavoitteena on lisätä perheen hyvinvointia. Perhetyön pohjana ovat sosiaalivaltioissa tunnustetut välittämisen ja huolehtimisen periaatteet, joiden mukaan kaikilla yhteiskunnan jäsenillä on oikeus saada tukea turvallisuutensa ja hyvinvointinsa ylläpitämiseen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27–28; Uusimäki 2005, 198.)

Perheohjauksen ja perhetyön -käsitteet saattavat joskus sekoittua, ja niitä käytetäänkin eri merkityksissä. Paimion kaupungin sosiaalitoimessa, jonka asiakkaita olen tässä opinnäytetyössäni haastatellut, perhetyöntekijät tekevät kotipalvelutyötä, kun taas perheohjaajien tekemää työtä nimitetään perhetyöksi, ja sen sisältö on pääasiassa ohjauksellista tukea. Paimiossa asiakkaat voivat saada perhetyötä ja kotipalvelutyötä sekä sosiaalihuoltolain että lastensuojelulain mukaisena palveluna. Kotipalvelu on sosiaalihuoltolain (1301/2014, 19 §) mukainen palvelu, joka tarkoittaa jokapäiväisten arkitoimien, kuten lasten kasvatuksen, kodinhoidon ja asioinnin suorittamista tai niissä avustamista. Tässä opinnäytetyössä käytän perhetyö -käsitettä kuvaamaan ohjauksellista työtä erotukseksi kotipalvelutyöstä.

Jako ennaltaehkäisevään, korjaavaan ja vaativaan perhetyöhön erottelee työn tuen intensiivisyyteen perustuen, ja profiloi myös eri toimijaorganisaatiot tuen eri tasoille (Kuvio1.) (Järvinen ym. 2012, 72; Heino 2013, 104–105).

Kuvio 1. Perhetyön eri ulottuvuudet ja toimijaorganisaatiot. (Ks. Järvinen ym. 2012, 72; Heino 2013, 104–105.)

Palvelujärjestelmässä perhetyö lukeutuu useimmiten sosiaalityön ja järjestöjen toimialalle silloin kun siihen liittyy intervention tekeminen perheeseen (Kuvio1). Ennaltaehkäisevät palvelut taas nimetään useammin perhepalveluksi tai perhetukipalveluksi. Varsinainen perhetyö liikkuu huolen harmaalla vyöhykkeellä, ja sen tavoite on tukea perheitä taloudellisesti, fyysisesti, emotionaalisesti ja sosiaalisesti. (Uusimäki 2005, 198.) Perhetyöntekijä-ammattinimikkeellä toimivat ovat yleensä sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita, mutta perhetyötä voivat tehdä muutkin kuin perhetyöntekijät (Vilén ym. 2010, 24). Joissain organisaatioissa perhetyö liittyy isompaan työkokonaisuuteen, ja se on profiloitu perhekuntoutus tai perhevalmennus -nimikkeeseen alle. Sairaalat, erilaiset potilas- ja etujärjestöt sekä kunnalliset ja yksityiset lastensuojelulaitokset järjestävät perhekuntoutusta. (Rönkkö & Rytönen 2010, 30–31.)

2.2 Perhetyön ja perhekuntoutuksen toimijoiden laaja kenttä

Eri toimijat määrittävät perhetyön oman toimintakontekstinsa ja perustehtävänsä kautta. Perhetyön käsite voi viitata paikkaan tai organisaatioon, joka työtä tekee, esimerkiksi neuvolan perhetyö, tai kuvata pyrkimystä työn taustalla, kuten kuntouttava perhetyö. Toisaalla perhetyön nimike kuvaa metodia (toiminnallinen perhetyö, intensiivinen perhetyö) tai työn kohdetta (vauvaperhetyö, päihdeperhetyö). (Heino 2008, 44.) Laajimmillaan perhetyö voidaan määritellä kaikeksi perheiden parissa tehtäväksi työksi, jota eri palveluntuottajat tarjoavat. Se voi olla oma toimintasektorinsa tai toisaalta osa organisaation perustyötä, jolloin perhetyöksi kutsutaan sellaista työnosaa, jossa ollaan tekemisissä perheiden kanssa. Esimerkiksi koulussa tai päiväkodissa perhetyöksi voidaan kutsua yhteydenpitoa vanhempiin, sekä yhteistyötä perheen ja muiden perhettä auttavien tahojen kanssa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27–30.) Perhetyö voidaan myös hahmottaa moniammatillisena yhteistyömuotona viranomaisten kesken, tai verkostotyönä, jossa yhteistyötä tekevät perhe ja ammattilaiset. (Uusimäki 2005, 197–198.)

Perheille tarjottavat palvelut ovat kuntakohtaisia, ja eri kuntien palvelutarjonta voi vaihdella sisällöltään paljonkin. Äitiys- ja lastenneuvolassa tehtävä perhetyö painottuu vanhemmuuden tukemiseen. Neuvolat järjestävät mm. perhevalmennusta, sekä erilaisia vertaisryhmiä vanhemmuuden tueksi. Neuvolan perhetyöntekijöiden työkuvaan kuuluu perheiden tilanteiden kartoitus ja työskentely vanhemmuuden ja arjen hallinnan haasteiden kanssa. (Vilén ym. 2010, 29–30.) Neuvolan perhetyö on lastensuojelulain

(417/2007, 3a§) tarkoittamaa ehkäisevää lastensuojelua, jonka tavoite on helpottaa perheen tilannetta niin, ettei lastensuojelun tarvetta syntyisi. (Heino 2008, 36–37.)

Varhaiskasvatuspalveluihin Suomessa kuuluu alle kouluikäisten päivähoito ja esiopetus, sekä koululaisten aamu- ja iltapäivähoito. Varhaiskasvatuspalveluiden perhetyö on kasvatuskumppanuutta vanhempien kanssa. Lakisääteisten palveluiden lisäksi avoimen varhaiskasvatuksen toiminta esimerkiksi leikkipuistoissa tai avoimissa päiväkodeissa on sellaisenaan ennaltaehkäisevää perhetyötä. Kouluissa tehtävää perhetyötä toteuttaa moniammatillinen oppilashuoltoryhmä, jonka jäseninä yleensä ovat ainakin rehtori, opinto-ohjaaja, erityisopettaja, koulukuraattori, koulupsykologi ja kouluterveydenhoitaja. Koulu pyrkii yhä enemmän panostamaan koko perhettä tukevaan työskentelyyn, ja verkostoitumaan muiden perheen asioissa työskentelevien tahojen kanssa. (Vilen ym. 2010, 30; Ks. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 77–78)

Lastensuojelun perhetyö käynnistyy joskus jo lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta, jos alkukartoituksen pohjalta arvioidaan, että perhetyötä tarvitaan. Tällöin perheohjaaja voi perhetyön ohessa arvioida lastensuojelutarvetta sosiaalityöntekijän työparina. Sosiaalityöntekijän päätöksellä perhetyötä voidaan arviointivaiheen jälkeen tarpeen mukaan jatkaa, joko lastensuojelun tukitoimena tai sosiaalihuoltolain mukaisena palveluna. Perhetyö on toisinaan myös nuoren jälkihuollon tukena. Lastensuojelun perhetyö perustuu aina tehtyyn lastensuojelutarpeen selvitykseen, asiakassuunnitelmaan sekä perheen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän päätökseen. Työn tarkoituksena on joko välttää lapsen huostaanotto tai lakkauttaa se, jotta lapsi voidaan sijoittaa takaisin kotiin. (Heino 2008, 44–46.)

Päihdepalvelujen perhetyö kulkee perhekuntoutus -nimellä. Joko päihdepalvelut tai lastensuojelu ohjaa perheen perhekuntoutusta antavaan laitokseen. Ensi- ja turvakotien liitto on kehittänyt pitkään päihdeäitien perhekuntoutusta, jossa asiakkaana voi olla myös raskaana oleva nainen. Kiireellisesti huostaan otettujen vauvojen taustalla on hyvin usein vanhempien päihde- tai huumeriippuvuusongelmat. (Heino 2008, 41–42.)

Lastensuojelun perhekuntoutus voi olla avopalveluna annettavaa intensiivistä kuntoutusta tai laitospalveluista perhekuntoutusta. Laitospalveluihin perheet tulevat pääasiassa erittäin vaikeissa tilanteissa, jolloin avohuollon tukitoimenpiteitä ei koeta enää riittäviksi, ja lapsen huostaanotto on uhkana. Usein vanhempien ongelmat juontavat päihde- tai mielenterveysongelmista, mutta kaikkiin perhekuntoutusyksiköihin ei oteta akuutista päihde- tai mielenterveysongelmasta kärsiviä. (Heino 2006, 43.)

2.3 Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessi

Perheen ohjaututtua lastensuojelun piiriin tehdään aluksi palvelutarpeen arviointi, jonka pohjalta päätetään, tarvitseeko perhe mitään palvelua, ja jos tarvitsee, onko lastensuojelun asiakkuus tarpeen vai annetaanko tarvittavat palvelut sosiaalihuoltolain nojalla (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015 a; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36 §). Lastensuojelulain 30.12.2014 voimaantulon muutoksen nojalla lastensuojelun asiakkaalle tehdään aina asiakassuunnitelma yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa tai muun hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa (Lastensuojelulaki 417/2007, 30 §). Sosiaalihuollon asiakkaalle suunnitelma tehdään, mikäli se ei ole ilmeisen tarpeellista (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 39 §). Jos suunnitelmaan sisältyy perhetyö, tulee laatia suunnitelma perhetyön toteuttamisesta yhdessä perheen ja muiden heidän kanssaan toimivien työntekijöiden kanssa. Suunnitelman tarkoitus on jäsentää perheen tilannetta, ohjata työntekijää perhetyön toteuttamisessa sekä selvittää muiden perheen kanssa työskentelevien tahojen rooli. Suunnitelmassa tulee huomioida perhe kokonaisuutena ja lisäksi jokainen perheenjäsen yksilönä. Yhdessä sovitut työn tavoitteet kirjataan suunnitelmaan, jonka avulla tavoitteiden toteutumista seurataan säännöllisesti. (Järvinen ym. 2012, 158–159.) Perhetyön lopullinen tavoite on perheen itsenäinen selviytyminen ilman tukitoimia, eli perhetyön päättäminen voi olla merkki onnistuneesta työskentelystä (Reijonen 2005, 11).

Sosiaalityöntekijä Heidi Mäki-Tulokkaan mukaan Paimiossa perhetyön palveluita saa sekä sosiaalihuoltolain, että lastensuojelulain alaisena palveluna. Paimion kaupungin sosiaalitoimen yksikössä työskentelee kolme perhetyötä tekevää perheohjaajaa. Yksi heistä toimii pääasiassa tukihenkilönä lapsille ja nuorille, kahden muun työskennellessä perheiden parissa. Kaupunki ostaa perheohjausta ja tukihenkilötyötä myös yksityisiltä palveluntuottajilta. Lisäksi perhetyön tiimissä on yksi kotipalvelutyöntekijä. Paimion sosiaalitoimen perhetyö toimii sekä ennaltaehkäisevänä, että korjaavana tukimuotona. Sen avulla pyritään tukemaan perheiden arkielämässä selviämistä, voimaantumista ja lasten hoito- ja kasvatustehtävän toteutumista siten, että vältetään raskaammilta lastensuojelun toimenpiteiltä ja autetaan perheitä haastavien elämänvaiheiden yli. Perhetyö on pääasiassa kotiin annettavaa palvelua, ja työskentelyn intensiivisyys määrittyy asiakassuunnitelmassa arvioidun tarpeen mukaisesti. (Sähköpostitiedonanto 29.1.2018, Heidi Mäki-Tulokas.)

2.4 Työotteen merkitys perhetyössä

Menetelmät, niiden taustateoriat ja työntekijöiden ihmiskäsitys ohjaavat työntekijöiden työskentely- ja vuorovaikutustapaa lastensuojelutyössä (Kaikko & Friis 2013, 108). Perhetyön ja lastensuojelutyön menetelmiä on kehitetty useita vuosikymmeniä. Kehittytyö on tuottanut muun muassa verkostotyön käytäntöjä, dialogisia menetelmiä sekä taideperustaisia ja narratiivisia menetelmiä. (Bardy & Heino 2013, 21.) Menetelmiä tärkeämpää on kuitenkin, että työntekijä tiedostaa, miksi toimii kulloinkin tietyllä tavalla. Yhteiskuntamme vallitseva ihmiskäsitys vaikuttaa yleisiin ja yksilöllisiin työskentelytapoihin, mutta tietoisuus omista arvoista antaa luottamusta omaan toimintaan ja rohkeutta erilaisten asioiden kohtaamiseen. (Kaikko & Friis 2013, 108.) Valitettavasti resurssipula lastensuojelussa saattaa usein lyödä leimansa työskentelyotteeseen. Liian suuri asiakasmäärä sosiaalityöntekijää kohden heikentää asiakaslähtöistä, luottamukseen perustuvaa suhdetta asiakkaan ja työntekijän välillä (Kivistö-Pyhtilä ym. 2017, 227).

Työntekijän omat kompetenssit, oma persoona ja käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat siihen, miten perhetyötä tehdään (Järvinen ym. 2012, 158). Perhekeskeinen näkökulma painottaa, että perhettä pitää kunnioittaa, kuunnella ja arvostaa kaikessa työskentelyssä. Työntekijä ei ole ainoa asiantuntija tai hoitava tekijä, vaan voimavaroja ja vahvuuksia etsitään perheestä itsestään. (Vilén 2002, 146–147.) Perhetyössä pyritään olemaan perheen rinnalla kulkija ja ymmärtäjä. Päätökset tehdään ja ongelmat ratkaistaan yhdessä perheen kanssa. (Johansson & Berg 2011, 54.)

Lastensuojelutyössä on aina vallankäyttöä suhteessa asiakkaaseen. Valtarakenteet tulee tunnistaa ja tehdä näkyväksi, jolloin lastensuojelun suojeluvalta voidaan kääntää palvelemaan positiivista muutosta ja perheen toimijuutta tukevaa työskentelyä. Pohjois-Suomen Lasten Kaste -hankkeen lastensuojelun asiakkaista ja ammattilaisista koostunut kehittämistyöryhmä toteaa, että asiakassuhteen avauksessa on tärkeää kysyä vanhemman näkemystä siitä, miten mahdollinen epäluottamus viranomaisiin voitaisiin asiakkaan mielestä kääntää luottamukseksi. (Kivistö-Pyhtilä ym. 2017, 227–229.) Tehokkaimmiksi työtavoiksi on havaittu asiakkaan vahvuuksia korostavat ja asiakasta osallistavat tavat, verrattaessa niitä asiantuntijakeskeisiin ja ongelmalähtöisiin tapoihin. Samalla asiakkaalle on kuitenkin tarjottava aktiivisesti uutta tietoa ja harjaannutettava erilaisten taitojen käyttämiseen. (Bardy & Heino 2013, 20.)

2.5 Systeemiteoreettinen näkökulma perhetyöhön

Systeemitheoria on alun perin kehittynyt matematiikan piirissä toisen maailmansodan jälkeen (Rönkkö & Rytönen 2010, 89–90). Se on useille eri aloille sovellettu näkemys, joka juuri tällä hetkellä herättää suurta kiinnostusta lastensuojelun parissa, ja jota pilotoidaan Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa (LAPE). Malli tunnetaan Suomessa yleisesti Hackneyn mallina, ja nimi juontaa juurensa Lontoon Hackneyssa vuonna 2007 alkaneesta kokeilusta, jossa systeemistä ajattelua ja terapeutista työtä sovellettiin lastensuojelutyöhön. (Fagerström 2016, 3–7.) Suomalaisessa lastensuojelutyössä nähdään lasten ongelmien sitoutuvan tiukasti perheongelmiin ja vanhempien psykososiaaliseen tilanteeseen. Siten myös lastensuojelutyön lähtökohta on perhesysteemin merkityksen tiedostaminen. (Hurtig 2003, 17–18.) Keskeinen ajatus systeemisessä työskentelyssä perheiden kanssa on, että perhesysteemiä tutkitaan osana omaa ympäristöään ja kulttuuriaan. Perhe nähdään vuorovaikutusjärjestelmänä, jossa jokaisen toiminta, käytös ja ilmaisu vaikuttavat jokaiseen. Perheenjäsenten suhteisiin ja vuorovaikutukseen vaikuttamalla voidaan vaikuttaa myös yksittäisiin perheenjäseniin. Systeeminen malli pyrkii pois ajattelutavasta, jossa keskitytään pohtimaan yksittäisen perheenjäsenen puutteita tai vahvuuksia. (Rönkkö & Rytönen 2010, 90–92.)

Hackneyn mallissa systeeminen ajattelu integroituu koko lastensuojelun työprosessiin. Systeemiset työyksiköt työskentelevät tiiviisti pieninä tiiminä, ja vastuu asiakastapauksista on koko tiimillä yksittäisen työntekijän sijasta. Työntekijöillä on selkeät, eriytyneet roolit ja yksilöllistä osaamista kehitetään jatkuvasti. Tiiminsisäisen refleктоivan keskustelun avulla luodaan jaettua uutta tietoa asiakasperheestä ja lisäksi se tukee työntekijöitä emotionaalisesti. Erityistä systeemiselle ajattelutavalle on vaihtoehtoisten näkökulmien tutkiminen ja pyrkimys ottaa työhön mukaan asiakkaan oma läheisverkosto. (Fagerström 2016, 3–4.) Hackneyn mallin toimivuudesta on vahvaa näyttöä tutkimustulosten kautta (ks. Forrester ym. 2013, 173–175), mutta sen toimivuus edellyttää mallin soveltamista kaikilla tasoilla. (Fagerström 2016, 11). Vuorovaikutuksellisuus ei sinällään ole uutta suomalaisessa lastensuojelussa, vaan sitä ovat käyttäneet muun muassa Tom Erik Arnkil ja Esa Eriksson (2012; Eriksson ym. 2006) dialogisissa huolen puheeksioton ja verkostotyön menetelmissään.

2.6 Vuorovaikutuksen tukeminen lastensuojelutyössä

Nyky-yhteiskunnassa on miltei muoti-ilmiö korostaa perheiden asiantuntijuutta oman elämänsä suhteen. Vaikka ajatuksessa on viisauden siemen, sitä ei tulisi viedä niin pitkälle, että oletetaan jokaisen vanhemman aina tietävän mikä on omalle lapselle parasta. Lapsen välttämättömiä kehitysvaiheita ja -tarpeita ei voi mukauttaa vanhempien elämäntyylisiin. (Keltikangas-Järvinen 2012, 17–18.) Sekä lapsen fyysinen että psyykinen kehitys on sidottu ikään, ja kehitys etenee tietyssä järjestyksessä. Fyysisen kehityksen kronologisuus on helppo ymmärtää: juoksemaan ei voi oppia ennen kuin on oppinut seisomaan ja kävelemään. Samoin ymmärretään, että lapsen täytyy oppia jokin taito, ennen kuin hänet laitetaan tilanteeseen, jossa kyseistä taitoa tarvitaan. Kaksivuotiaasta ei laiteta ilman apupyöriä olevan pyörän selkään, ja oletetaan, että tilanne opettaa hänet ajamaan. Psyykkisen kehityksen kohdalla on ymmärrettävä samoin; tietyssä iässä lapsella on valmiudet oppia jokin taito, ja aikuisen tulee ohjata lasta tämän kehitystehtävän saavuttamiseksi. (Keltikangas-Järvinen 2012, 19–20.) Ammatillisessa lastensuojelutyössä tulee nojautua tietoon jokaiselle lapselle yhteisestä kehitysprosessista, ja samalla ottaa huomioon, että joissain perheissä puutteelliset kasvuolot ovat voineet estää tai hidastaa lapsen tavanomaista kehitystä (Unwin & Hogg 2012, 45).

Lapsen psyko-fyysinen kehitys etenee kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana nopeammin kuin koskaan sen jälkeen. Keskushermoston kehitys tässä iässä vaikuttaa siihen, miten lapsen tunteiden säätely ja toiminnan hallinta jäsentyvät koko loppuelämän ajaksi. (Vilén ym. 2010, 175.) Hermosto ei kehity ilman vastavuoroisuuden kokemusta; hoivasuhde kehittää lapsen hermoston stressinsäätelyjärjestelmää. (Wahlman-Neuvonen & Hannonen 2015, 26–27.) Tutkimukset osoittavat, että jo äidin raskauden aikainen stressi vaikuttaa syntyvän lapsen tunteidensäätelyjärjestelmään. Myös syntymän jälkeiset stressitekijät kuten lapsen kaltoinkohtelu, huomion tai hoivan puute tai perheen vaikea ilmapiiri vaikuttavat negatiivisesti lapsen neurologiseen kehitykseen. (Lehtola ym. 2016, 1345–1348.) Vanhemman perustehtävä alle kolmevuotiaan lapsen kanssa onkin löytää tunnetasolla yhteinen vire lapsen kanssa siten, että hän kykenee ymmärtämään lapsen viestintää ja vastaamaan siihen lapsen tarpeiden mukaisesti (Vilén ym. 2010, 175; Rusanen 2011, 79).

Vuorovaikutuksen kautta kehittyviä taitoja ovat myös kognitiiviset taidot, kuten muisti ja kielen oppiminen sekä tarkkaavuuden ja impulssikontrollin kehittyminen. (Wahlman-Neuvonen & Hannonen 2015, 30–31.) Useat teoreetikot ovat kirjoittaneet turvallisuus-

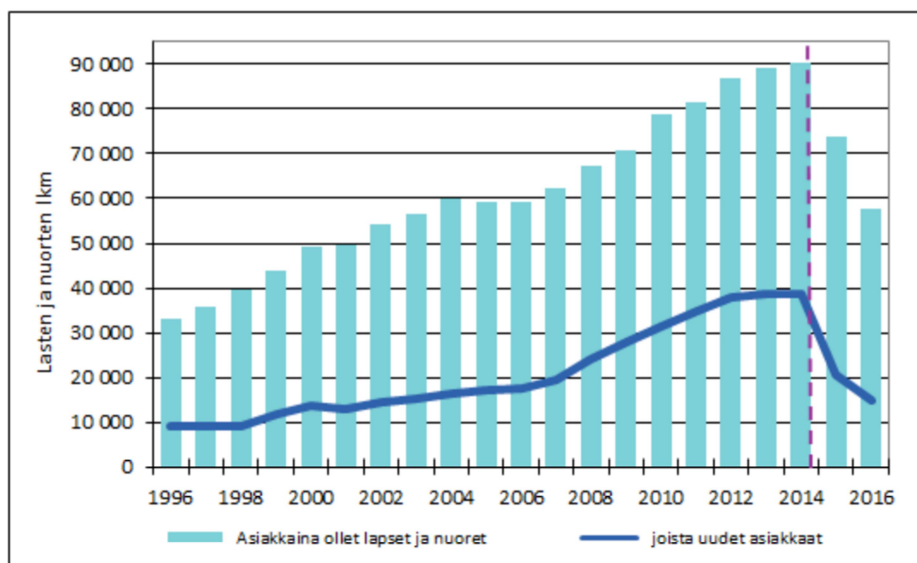
den ja vastavuoroisuuden merkityksestä lapsen kehitykselle. Erikson on painottanut perusluottamuksen syntymisen merkitystä, ja John Bowlby ensimmäisen elinvuoden aikana syntyvää kiintymyssuhdetta. (Schulman 2015, 60–61.) Kiintymyssuhdeteoria selittää, miten pysyvät ja turvalliset vuorovaikutussuhteet vaikuttavat lapsen psykososiaaliseen kehitykseen ja myöhemmin elämässä hänen kaikkiin ihmissuhteisiinsa. Jokainen vanhempi tuo vuorovaikutukseen oman historiansa ja muistonsa. Turvallisesti kiintyneen aikuisen on helppo luoda turvallinen suhde omaan lapseensa, kun taas häiriöt vanhemman omassa kiintymyssuhteessa vaikeuttavat turvallisen kiintymyssuhteen luomista omaan lapseen. Ulkopuolinen puuttuminen, hoito ja tuki voivat auttaa suhteen kehittymistä positiivisesti. (Järvinen ym. 2012, 194.)

Perhetyössä hyvän vuorovaikutussuhteen syntyä lapsen ja vanhemman välille voidaan tukea erilaisten ohjattujen vuorovaikutusleikkien avulla. Työntekijän ohjaamana vanhempi on vauvan tai pienen lapsen kanssa lähekkäin, laulaa, leikkii ja liikkuu. Tavoitteena on saada lapsi kiinnostumaan vanhemmasta ja antaa vanhemmalle onnistumisen kokemus. Musiikkia voidaan myös käyttää monipuolisesti vuorovaikutuksen tukemiseen ja lapsen itsesäätelykyvyn kehittymisen apuna. Musiikin kautta voidaan ilmaista ja kokea tunteita, joita sanat eivät tavoita. Yhteisten soittotuokioiden avulla lapsi voi harjoitella luottamusta yhteistyöhön ja erilaisiin ääniin liittyvien tunteiden kokemista yhdessä vanhempansa kanssa. (Vilén ym. 2010, 176–184.) Ammatilainen tukee parhaiten turvallisen kiintymyssuhteen syntymistä vauvan ja vanhemman välille toimimalla itse sekä lasta, että vanhempaa kohtaan kuten sensitiivinen vanhempi. Myönteinen tunnesuhde vanhemman ja työntekijän välillä on omiaan edesauttamaan muutosta vanhemman toiminnassa. (Vilén ym. 2010, 175.)

3 LAPSEN ASEMA JA OSALLISUUS PERHETYÖSSÄ

3.1 Lastensuojelun asiakasprofiili

Vuonna 2016 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 4,6 % väestön 0-20 -vuotiaista. Asiakasmäärä väheni 22 % edeltävästä vuodesta, jota selittää 1.4.2015 voimaanastunut sosiaalihuoltolain muutos, jonka mukaan perheet voivat saada tarpeitaan vastaavat palvelut sosiaalihuoltolain alaisina ilman lastensuojelun asiakkuutta, mikäli lastensuojellusta huolta ei ole. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2017 a.) Lastensuojelun tarve on kuitenkin ollut selvässä kasvussa parin viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana (Kuvio 2), ja lakimuutoksesta huolimatta avohuollon asiakkaita on nykyisin huomattavasti enemmän kuin 90-luvun puolivälin jälkeen. (Lastensuojelu 2016, 11.)

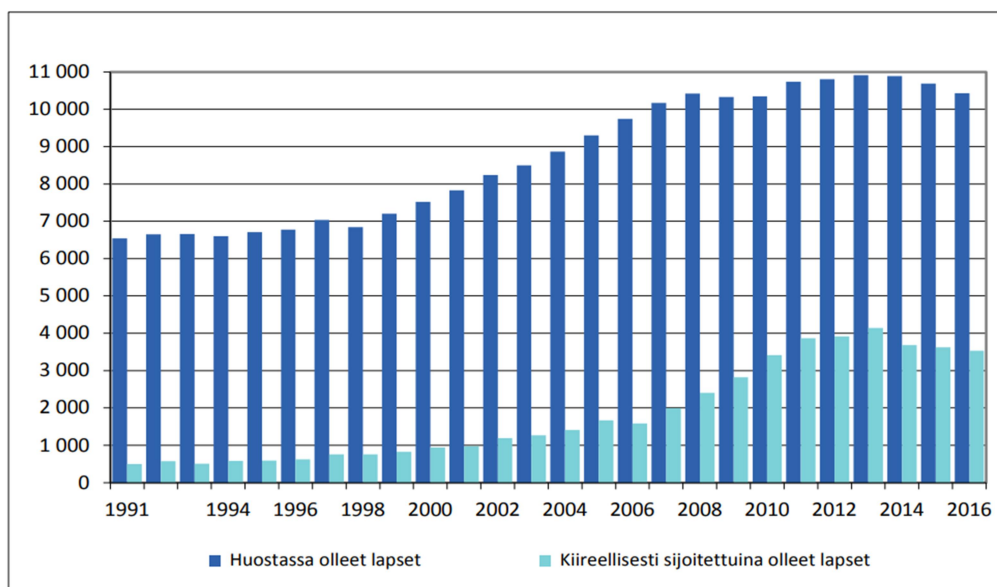

*Avohuollon asiakkuuden määritelmä muuttui 1.4.2015 voimaan astuneen sosiaalihuoltolain myötä.

Kuvio 2. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana olleet lapset ja nuoret vuosina 1996-2016. (Lastensuojelu 2016, 11.)

Vuonna 2013 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli 18 022, ja samanaikaisesti avohuollon tukitoimien piirissä oli n. 7 % koko ikäryhmästä eli yli 88 000 lasta (Kuvio 3).

Valtioneuvoston kanslian raportissa todetaan, että kuntien ennaltaehkäiseviin palveluihin kohdistamat säästöt ovat johtaneet korjaavien palveluiden tarpeen kasvuun. (Kalland 2015, 305.)

*Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisiin sijoituksiin että huostassa olleiden lukumääriin.

Kuvio 3. Vuoden aikana kiireellisesti sijoitetut ja huostassa olleet lapset vuosina 1991–2016. (Lastensuojelu 2016, 3.)

Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten kasvuolot ja hyvinvointi poikkeavat keskiarvoista. Asiakkuuden alkaessa lapset ovat useimmiten alle kolmevuotiaita. Asiakkaista joka kolmas lapsi asuu ydinperheessä ja kaksi kolmannesta pääasiassa toisen biologisen vanhempansa luona. Viidesosa lastensuojelun asiakkaana olevista lapsista asuu uusperheessä, ja puolet yhden vanhemman perheessä. Lastensuojelun asiakasperheiden elämässä on suhteellisen paljon pahoinvointia aiheuttavia tekijöitä sekä usein monenlaisia muutoksia arjessa. Muutokset voivat liittyä perherakenteisiin, asuinpaikkaan tai esimerkiksi päivähoitopaikan tai koulun vaihtumiseen. (Heino 2013, 94–95.)

Lastensuojeluasiakkuutta leimaa usein myös perheen tulotaso ja työllisyys. Vuonna 2005 lastensuojelun avohuollon asiakkaaksi tulleista perheistä 45 % sai toimeentulotukea, kun koko väestön pienituloisuusrajan alitti 11,5 % lapsista. (Heino 2013, 95.) Vuonna 2016 kaikkien muiden elinvaiheeryhmien paitsi lapsiperheiden pienituloisuus oli

vähentynyt: 8,7 % lapsiperheistä alitti pienituloisuuden rajan, mikä oli 11 000 henkilöä enemmän kuin edeltävänä vuonna (Tilastokeskus 2018). Vuonna 2016 kaikkien lapsiperheiden äideistä 74 % ja isistä 90 % oli töissä (Tilastokeskus 2017), kun taas lastensuojelun asiakasperheissä äitien työllisyys oli vain 37 % (Heino 2013, 95).

3.2 Lastensuojeluasiakkaiden palvelutarpeet ja tarjolla olevat palvelut

Lastensuojelu on räätälöityä eriarvoisuuden tasoitusta, ja palvelujärjestelmän tehtävä on tarjota konkreettista ja yksilöllistä apua perheille niin aineellisesti, sosiaalisesti kuin henkisesti. Peruspalvelut ovat avainasemassa lastensuojelussa sekä ongelmien ehkäisijänä, että puskurina estämässä perheitä joutumasta kestäättömään ahdistukseen. Asiakkaiden avun tarve voi olla pitkäkestoista tai tilapäistä, mutta oleellista on tukitoimien riittävä taso ja systemaattinen, pitkäjänteinen työskentely. Yhteiskunnan tukitoimien ohella perheen omien läheisverkostojen aktivointi ja vahvistaminen tehostavat merkittävästi tuen vaikuttavuutta. (Bardy & Heino 2013, 18–20.) Lähtökohtaisesti lastensuojelu pyritään aina järjestämään lievimmän mahdollisen keinon avulla. Lastensuojelussa niitä kutsutaan avohuollon tukitoimiksi, ja ne perustuvat aina asiakkaan vapaaehtoisuuteen ja yhteistyöhön perheen kanssa. (Lastensuojelun keskusliitto 2016.)

Lapsiperheiden kotiapu eli kotipalvelu on pitkälinen työmuoto, joka lähestulkoon loppui 2000-luvun alussa. Kotipalvelu on kuitenkin käytännönläheinen tukimuoto, jolla voidaan tukea perheiden hyvinvointia monella tavalla: kotitöiden tekeminen, lastenhoito ja taloudenpidon opastus sekä inhimillinen läsnäolo ja keskustelu ovat kotipalvelun ydinaluetta. (Bardy & Heino 2013, 18–20.) Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 19 §) mukaan lapsiperheillä on oikeus saada kotipalvelua perheen huolenpidon turvaamiseksi, jos lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ei ole mahdollista esimerkiksi sairauden, synnytyksen, vamman tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen vuoksi. Lain mukaan erityistilanteeksi luokitellaan esimerkiksi vanhempien ero, perheenjäsenen kuolema tai vanhemman vapausrangaistus. Tutkimusnäyttö todentaa vahvasti, että varhaislapsuuden köyhyyden ja huono-osaisuuden haittavaikutusten ehkäisy tapahtuu tarttumalla juuri useisiin konkreettisiin asioihin, kuten terveydenhuoltoon ja ravitsemukseen. (Bardy & Heino 2013, 18–20.) Kotipalvelua (tilastossa nimellä kodinhoitoapu) sai Suomessa vuonna 1990 kaikista lapsiperheistä 8,2 %, kun vuonna 2014 jatkuvasti laskevan trendin jäljiltä vastaava luku oli enää 1,7 % (Kuvio 4).

	Koko maa	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kodinhuoltoapua vuoden aikana saaneita lapsiperheitä, % lapsiperheistä		2,2	1,9	1,8	1,6	1,5	1,5	1,6	1,5	1,6	1,7
Kodinhuoltoapua vuoden aikana saaneita lapsiperheitä, kunnan kustantamat palvelut		12839	11031	10387	9404	8968	8984	9239	8953	9227	9998

Kuvio 4. Kodinhuoltoapua vuoden aikana saaneita lapsiperheitä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017 b).

Sosiaalihuoltolain muutoksen jälkeen perhe voi saada myös tukea ja ohjausta omien voimavarojensa käyttöön ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi ilman lastensuojelun asiakkuutta. Käytännössä tämä palvelumuoto sijoittuu kunnassa perhetyö -nimikkeeseen alle. Palveluiden käyttö onkin lisääntynyt (Kuvio 5), ja vuonna 2016 sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyöpalvelun käyttö kasvoi 23 % edellisestä vuodesta (Lastensuojelu 2016, 11.)

Perheiden lukumäärä vuoden aikana				
	2015	2016	Muutos, n	Muutos, %
Sosiaalihuoltolain 18 § mukainen perhetyö	10 707	13 125	2 418	23
Sosiaalihuoltolain 19 § mukainen kodin- ja lastenhoitopalvelu	9 645	10 729	1 084	11
Lastensuojelulain 36 § mukainen kodin ja lastenhoitopalvelu	2 586	2 221	-365	-14
Lastensuojelulain 36 § mukainen tehostettu perhetyö	8 939	9 396	457	5

Kuvio 5. Perheiden käyttämät sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain edellyttämät lapsiperheiden palvelut vuosina 2015 ja 2016 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018).

Lapselle tai perheelle voidaan myös myöntää tukihenkilö tai tukiperhe, joiden tarkoituksena on turvata lapsen terveyttä ja kehitystä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015b). Tukihenkilö toimii lapselle luotettavana aikuisena, jonka kanssa voi harrastaa, viettää vapaa-aikaa tai jolta voi saada vaikka apua läksyjen tekoon. Tukiperheessä lapsi taas tavallisimmin viettää viikonloppuja silloin tällöin. Tukiperheet ovat tavallisia perheitä, jotka on koulutettu tehtävää varten. (Lastensuojelun keskusliitto 2016.)

Perheen tuen tarpeiden liittyessä asumiseen ja toimeentuloon, on kunnan annettava tarvittava taloudellinen tuki asumisen ja asuinolojen järjestämiseen, tai järjestettävä perheelle tarpeenmukainen asunto (Lastensuojelulaki 417/2007, 35 §). Myös koulunkäynnin tukemiseen, ammatin hankkimiseen, harrastusten ja läheisten ihmissuhteiden tukemiseen sekä muihin henkilökohtaisiin tarpeisiin on mahdollista saada taloudellista tukea. Lastensuojelulain 30.12.2014 päivityksen mukaan avohuollon asiakkaana olevalle lapselle on lisäksi järjestettävä hänen tarpeidensa vaatimat hoito- ja terapiapalvelut, sekä mahdollisesti muita lapsen ja perheen tarvitsemia tukipalveluja. (Lastensuojelulaki 417/2007, 36 §.)

3.3 Mitä lapsen osallisuus on?

Osallisuus on yksi kasvun ja kehityksen perusedellytys; osallistumalla opitaan olemaan ja elämään yhdessä. Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, ratkaisuisista ja toimenpiteistä, sekä ilmaista oma mielipiteensä niistä ja olla vaikuttamassa asioihinsa. (Lastensuojelun käsikirja 2018.) Osallisuuden pohjana on aina vuorovaikutus. Kokemus osallisuudesta luo kokemuksen siitä, että itsellä on merkitystä. (Kauppinen ym. 2005, 11). Osallisuuden voidaan myös katsoa olevan syrjäytymisen vastakohta. Konkreettisesti osallisuutta rakennetaan antamalla ihmisille tilaa ja mahdollisuus tuoda esiin omia näkemyksiään sekä vaikuttaa päätöksentekoon. (Rönkkö & Rytkönen 2010, 52.) Lasten oikeudesta osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa on säädetty laissa sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla. (Lastensuojelun käsikirja 2018; Lastensuojelulaki 417/2007, 20–21 §).

Osallisuutta kuvattaessa oletetaan usein, että osallisuuden kokemus lisääntyy samassa suhteessa vaikuttamisen mahdollisuuden kanssa. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole, vaan tärkeintä lapsen osallisuudessa on kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta omiin asioihinsa. (Lastensuojelun käsikirja 2018.) Aikuisten rooli on olla mahdollistamassa lasten osallisuutta, ja lastensuojelutyössä ammattilaiset voivat käyttää valtaansa joko lasten osallisuuden rajoittamiseen tai sen lisäämiseen. (Hotari ym. 2013, 149–151.) Työntekijän tulee olla herkkä huomaamaan kunkin lapsen yksilöllisyys ja persoona; aralle ja ujolle lapselle osallisuus voi tarkoittaa eri asioita kuin rohkealle ja ulospäin suuntautuneelle (Kauppinen ym. 2005, 9).

Lasten osallisuutta päätöksentekoon kunnallisella ja valtakunnallisella tasolla voidaan lisätä luomalla erilaisia toimintamalleja, kuten lastenparlamentteja tai oppilaskuntia.

Näin lapset saavat mahdollisuuden keskustella heille tärkeistä aiheista, tehdä aloitteita asioista, joita heidän mielestään tulisi muuttaa ja yleensäkin osallistua päätöksentekoon. Toisenlainen näkökulma osallisuuteen on kuuluminen johonkin eli osallisuus yhteisöön, joka todentuu lapsen oman kokemuksen kautta. Lapsen yhteisöllistä osallisuutta tukee kokemus turvallisuudesta, hyväksynnästä, välittämisestä ja yhteenkuuluvuudesta yhteisössään. (Nivala 2010, 19–20.)

Lapsen kokemus siitä, että pystyy vaikuttamaan itseä ympäröivään maailmaan, ja varmuus joukkoon kuulumisesta vahvistavat minuuden ja eheän itsetunnon kehittymistä. Ympäristön vuorovaikutus lapsen kanssa määrittelee lapsen kokemuksen siitä, kuulaaanko hänen viestinsä vai ei. Varhaisin osallisuuden kokemus syntyy, kun vauva huomaa hoitajansa vastaavan hänen viesteihinsä riittävän usein ja ennustettavasti. Silloin lapsi oppii myös itse tunnistamaan ja tuomaan esille omat tarpeensa tarkoituksenmukaisesti. (Nurmi & Rantala 2011, 14.) Jos lasta hoitavan aikuisen vuorovaikutustaidot ja voimavarat ovat jostain syystä heikentyneet, kapenee lapsen mahdollisuus minuutensa kehittämiseen. Korjaavaa vuorovaikutusta voi kuitenkin tarjota myös muu lapsen kanssa tekemisissä oleva ihminen, jolla on aitoa kiinnostusta lasta kohtaan. Jokainen lapsen kanssa tekemisissä oleva vaikuttaa omalta osaltaan lapsen kokemukseen vuorovaikutuksesta muiden kanssa. (Nurmi & Rantala 2011, 15–16.)

3.4 Lapsen kuuleminen ja osallisuuden huomioiminen lastensuojelutyössä

YK:n lapsen oikeuksien sopimus sitoo kaikkia jäsenvaltioitaan takaamaan lapselle oikeuden vapaasti ilmaista oman näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Sopimuksessa sanotaan myös, että lapsen mielipiteet on huomioitava hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Viranomais toimien yhteydessä lapselle on erityisesti annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa jäsenmaan kansallisen lainsäädännön mukaisesti. (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, 12 artikla.) Suomessa lastensuojelulain sisältö on hyvin yhteneväinen lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa koskien lapsen osallistumisoikeutta. Laki paitsi antaa lapselle oikeuden ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi, myös velvoittaa viranomaista selvittämään mielipiteen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 20–21 §.)

Käytännön työssä tärkeintä on löytää keinot ja tapa tuoda lapsen ääni todellisesti kuuluviin lakipykälien retoriikan takaa. Perhetyössä työntekijöiden määriteltäväksi jää, miten lapsen osallisuus ja mielipiteen huomiointi käytännössä toteutuvat. Osallisuus on

myös oikeutta saada tietoa lapsen iän ja kehitystason mukaisesti kaikissa tilanteissa. Tiedon välittämisessä tulee käyttää lapselle ymmärrettävää kieltä, sekä toistaa ja kerrata asioita tarvittaessa. Erityisesti kriisitilanteissa tiedon vastaanottaminen ja sen muistaminen voi olla hankalaa. (Lahtinen & Pynnönen 2017, 26–27.)

Osallisuuden toteutumiseksi työntekijän on tehtävä tietoisia ratkaisuja ja käytettävä lapsen osallisuuden mahdollistavia menetelmiä. Asenteet, resurssit ja työn tekemisen tavat ovat yleisimmät esteet osallisuuden toteutumatta jäämisen taustalla. Työntekijät voivat kokea osaamattomuutta lapsen kuulemiseen ikätason mukaisesti, tai saatetaan pelätä lapsen toivovan jotain, mitä ei kyetä toteuttamaan. (Lahtinen & Pynnönen 2017, 25.) Työntekijä saattaa myös olettaa asioita lapsen puolesta tai jättää jotain kertomatta. Olettamisen sijasta työntekijän velvollisuutena on huolehtia siitä, että lapsi saa apua omien ajatustensa ja kokemuksensa ilmaisemiseen. Kuulluksi tulemisen tunne liittyy konkreettisiin kokemuksiin kohtaamisesta ja vuorovaikutuksesta. Ihminen voi kokea tulleen kohdatuksi ja kuulluksi, kun häneen on suhtauduttu vakavasti ja hänen ajatuksilleen ja mielipiteilleen on annettu arvoa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 52–53.) Lapsen mielipiteen selvittämisen tulee tapahtua lapselle ominaisella tavalla ilmaista itseään. Kuva voi kertoa lapsen maailmasta enemmän kuin sanat. (Aula 2011, 35.) Erilaiset toiminnalliset menetelmät tulisivat olla jokaisen perhetyötä tekevän vakiintuneessa työkalupakissa lasten kanssa työskennellessä (Hurtig 2003, 181, 195).

Lastensuojeluasiassa lapsen mielipiteen selvittäminen voidaan jättää tekemättä vain, jos se vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai muutoin on ilmeisen tarpeetonta (Lastensuojelulaki 417/2007, 20 §). Lapsen kuuleminen on käsitettävä laajasti lapsen ikätason huomioon ottaen mielipiteen selvittämiseksi. Vauvakin kykenee ilmaisemaan itseään ilmein, elein ja äänin. Taitava työntekijä havainnoi lapsen käytöstä, ja käyttää lapsen kuulemisessa erilaisia keinoja ja menetelmiä kuten pelejä, leikkejä, rooliasuja tai tunnekortteja. On olennaista, että lastensuojeluasiassa lasta kuullaan myös yksin, jolloin lapsi voi vapaasti ilmaista itseään. Vanhempien ja lapsen kuuleminen yhdessä taas antaa mahdollisuuden havainnoida heidän välistään vuorovaikutusta. Lisäksi lapsen kokemusta ja ajatuksia voidaan selvittää keskustelemalla muiden lapsen hyvin tuntevien ihmisten, kuten päivähoitajan tai opettajan kanssa. Lapsen osallisuuden tulisi olla keskeinen osa päivittäistä arkityötä, eikä vain lakipykälien tulkinnan ja eettisten pohdintojen kohde. (Unwin & Hogg 2012, 59–61.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Aikataulu

Suoritin sosionomiopintojeni vaativan asiakastyön työharjoittelun Paimion kaupungin sosiaalitoimen perhetyössä. Esitin ajatukseni opinnäytetyöstä Paimion sosiaalitoimen johtavalle sosiaalityöntekijälle Heidi Mäki-Tulokkaalle syyskuussa 2017 ennen työharjoittelujaksoni alkua, ja sain sille hyväksynnän. Työharjoitteluni alkoi lokakuun lopussa, ja harjoittelujakson aikana esitin opinnäytetyösuunnitelmani sosiaalitoimen tiimipalaverissa työntekijöille. Tässä yhteydessä sain tiimiltä kannustavaa palautetta, sekä kehittämisohjeita alustavasti muotoilemiini haastattelukysymyksiin. Hain myös tutkimusluvan opinnäytetyölleni Paimion sosiaali- ja terveysjohtaja Eeva-Sirkku Pöyhöseltä (Liite 1). Loppuvuoden 2017 aikana etsin tutkimukseni pohjaksi teoretietoa perhetyöstä; mitä se tarkoittaa, kuka ja missä sitä tekee ja minkälaisella työotteella. Perehdyin lisäksi lastensuojelun asiakkuuteen ja siihen, miten perhetyö liittyy osaksi lastensuojeluprosessia. Mielestäni tärkein osa työni teoreettista viitekehystä on kuitenkin lapsen kuulemisen ja lapsen osallisuuden kytkeytyminen lastensuojelutyön käytäntöihin.

Teoreettisen tutkimusosan kirjoittamiselle ja haastattelukysymysten muotoilulle varasin aikaa tammikuun 2018 loppuun asti, ja haastatteluajat sovin helmikuulle ja maaliskuun alkuun. Haastatteluaineiston litterointia työstin jokaisen haastattelun jälkeen, joten viimeistä haastattelua tehdessä muut haastattelut oli jo purettu tekstimuotoon. Tutkimustulosten analyysin kirjoittamisen aloitin heti purun jälkeen, ja työstin tätä vaihetta maaliskuun ajan. Toisaalta analysoinnin ajatustyö käynnistyi jo haastatteluvaiheessa ja erityisesti litteroinnin aikana, joten ajallisesti analysointia tapahtui helmi- ja maaliskuun ajan. Loppuvaiheen raportointi yhteistyökumppanille ja koululle sekä työn esittäminen ajoittuvat huhti- toukokuuhun 2018.

4.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tarkoitukseni on tutkia ja tuoda näkyväksi lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakaina olevien lasten näkemyksiä ja kokemuksia perhetyöstä omassa arjessaan. Tutkin, miten lapset käsittävät perhetyön käsitteen, ja onko heillä tietoa perhetyöstä ja perheohjaajan toiminnasta. Pyrin selvittämään myös haluaisivatko lapset saada

enemmän tietoa, ja minkälaisiksi he kokevat vaikutusmahdollisuutensa perhetyön sisältöön. Nostan esille lasten toiveita ja odotuksia, joita heillä on perhetyötä ja perheohjaajaa kohtaan, sekä sen, miten näitä toiveita on selvitetty ja miten niihin on työssä vastattu. Opinnäytetyöni on luonteeltaan laadullinen ja kuvaileva tutkimus lasten näkökulmasta perhetyöhön.

Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

Miten lapset ymmärtävät perhetyön käsitteen ja merkityksen?

Mitkä ovat lapsen toiveet ja odotukset perheohjaajalle ja perhetyölle?

Lähtökohtaisesti oletan, että perhetyö käsitteenä ei välttämättä ole lapsille tuttu, eikä heille myöskään aina ole kerrottu, miksi perheessä käy perheohjaaja. Sosiaalityön henkeen ja eettisiin periaatteisiin kuuluu kuitenkin asiakkaan tiedottaminen hänen asiansa vaikuttavista asioista. Kuten aiemmin todettua, lakikin edellyttää (Lastensuojelulaki 417/2007, 20§), että lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja huomioitava lastensuojelutoimia toteutettaessa.

Pyrin tutkimuksellani tuomaan lisätietoa lapsen kokemuksesta sosiaalityön ja erityisesti perhetyön ammattilaisille ja muille lastensuojelun työntekijöille. Haluan nostaa lapsen ajatus- ja kokemusmaailman aikuisille näkyväksi, ja herättää pohtimaan miten lapsi ymmärtää perhetyön tarkoituksen, ja kokeeko hän saavansa perhetyöstä tukea itselleen. Tutkimuksen tarkoituksena on auttaa lastensuojelun ammattilaisia kehittämään perhetyötä ja toimintatapoja lapsen tarpeita nykyistä paremmin huomioivaksi ja palvelevaksi. Valmis opinnäytetyö toimitetaan Paimion kaupungin sosiaalitoimen käyttöön sähköisenä.

4.3 Tutkimusmenetelmä ja haastattelun teemat ja apuvälineet

Tutkimusmenetelmäksi valitsin teemahaastattelun. Kyselytutkimus tai strukturoitu haastattelu eivät mielestäni sovellu käyttöön, kun haastattelun kohderyhmä on lapset. Näissä kysymyksen väärinymmärryksen riski on suurempi kuin aikuisia haastateltaessa, ja uskon myös saavani haastattelututkimusmetodia käyttäen haastateltavilta laajemman ja syvemmän vastausaineiston. Kotiin lähetettävä kysely olisi erityisen epäluotettava, sillä vanhemmat saattaisivat vaikuttaa lapsen vastauksiin. On myös mahdollista, että tutkimukseen osallistuu niin nuoria lapsia, etteivät he vielä osaa kirjoittaa. Rajaan kui-

tenkin kohderyhmän 5-vuotiaasta ylöspäin, jotta haastateltavien kielelliset valmiudet ovat riittävät tuottamaan tutkimukseen soveltuvaa aineistoa. Ikäryhmän ollessa niin laaja kuin 5–18 -vuotiaat, muokkaan kysymyksen asetteluja teemojen sisällä ikätasoisesti niin, että haastatteluaiheet ja kysymykset ovat kaikenikäisille ymmärrettäviä. Haastattelumetodin etuna onkin, että aineiston keruuta voi säädellä joustavasti tilannetta ja vastaajaa myötäillen (Hirsjärvi ym. 1997, 199–200), mikä eri-ikäisten lasten kohdalla on hyvin olennaista haastattelun tarkoituksen toteutumiseksi.

Haastattelun apuna käytän Mahti-tunnekortteja. Mahti-kortit ovat Kehitysvammaisten tukiliitto ry:n internetsivuilta maksuttomasti tulostettavat kuvakortit, joissa on Samuli Lintulan piirtämän susihahmon avulla kuvattu erilaisia tunteita. (Tukiliitto 2017.) Tutustuin kortteihin ollessani työharjoittelussa Paimion kaupungin perhetyössä, ja kortit ovat perheohjaajien käytössä yhtenä työmenetelmänä muiden joukossa. Aion käyttää kortteja apuna esimerkiksi kysyessäni lapselta, minkälaisia tunteita hänellä on herännyt perheohjaajaa tavatessaan. Pyrin korttien avulla löytämään vastauksia myös siihen, mitä lapset uskovat vanhempiensa tuntevan ja ajattelevan perhetyöstä. Kuvakortit toivoakseni auttavat lasta sanoittamaan tunteensa ja mielialoja, joita perhetyö on herättänyt, ja toisaalta uskon niiden myös auttavan tilanteiden mieleen palauttamisessa.

Haastattelun pohjaksi valitsin neljä teemaa, joiden pohjalta esitän lapsille kysymyksiä. (Liite 2). Teemat ovat

1. oma perhe
2. perhetyön määrittely ja perhetyöntekijät
3. perhetyön menetelmät ja työskentely perheen kanssa
4. lapsen kokemukset ja toiveet perhetyölle.

Ensimmäinen teema ”oma perhe” keskittyy lähinnä taustatietoihin, ja tiedustelen, keitä kaikkia lapsi kokee perheeseensä kuuluvan, ja miten lapsi kuvailee omaa perhettään. Tämän teeman tarkoituksena on lähinnä johdatella lasta aiheeseen, ja purkaa haastatteluun liittyvää jännitystä. Kysyn perheenjäsenistä myös siksi, että minulle haastattelijana on helpompaa ymmärtää lapsen vastauksia, jos hän puhuu perheenjäsenistään muiden kysymysten yhteydessä.

Toisen teeman kysymykset alkavat siten, että varmistan lapsen tietävän, kuka tai ketkä ovat hänen perheensä perheohjaajat ja mahdollisesti myös sosiaalityöntekijä. Tätä varten pyysin Paimion perheohjaajilta valokuvat itsestään, joista lapsi saa osoittaa

oman perheensä perheohjaajan. Oletan, että lapsi ei välttämättä muista työntekijöiden nimiä, ja kuvien näyttämällä myös varmistetaan, että ei puhuta kenestäkään toisesta samannimisestä henkilöstä. Lastensuojeluasiakkailla saattaa myös olla useita kontakteja erilaisiin perhettä auttaviin tahoihin, ja perhetyön laajasta määritelmästä johtuen samalla perheellä voi olla oma perhetyöntekijä tai perheohjaaja myös esimerkiksi terveydenhuollon tai päihdehuollon puolelta. Toisen teeman kysymyksillä etsin myös vastauksia siihen, tietääkö lapsi miksi perheohjaaja tapaa perhettä, ja mikä on sosiaalityöntekijän rooli perheen kanssa työskentelyssä.

Kolmannen teeman kysymyksillä selvitän, minkälaista perheohjaajan työskentely on perheessä ollut lapsen näkökulmasta. Kysyn, minkälaisia asioita perheohjaaja on perheessä tehnyt tai mistä aiheista keskustellut, ja miksi näitä asioita lapsen mielestä tehdään. Selvitän myös, mikä on lasten mielestä ollut perhetyössä mukavaa, ja mistä lapsi ei ole pitänyt. Tässä osiossa voin tarvittaessa käyttää Mahti-tunnekortteja apuna keskustelun luomisessa.

Viimeisen neljännen teeman kysymykset pureutuvat lapsen kokemuksiin, perhetyöstä heränneisiin tunteisiin sekä toiveisiin ja odotuksiin, joita lapsella on perhetyötä ja perheohjaajia kohtaan. Näitä kysymyksiä pohdin lapsen kanssa Mahti-tunnekorttien avulla. Kyselen lisäksi lapsen ajatuksia siitä, mitä hän olettaa vanhempiensa ajattelevan perhetyöstä ja perheohjaajastaan. Vanhempien lasten kanssa pyrin myös pohtimaan sitä, onko perhetyö muuttanut joitain asioita perheen elämässä tai toiminnassa.

4.4 Tutkittavien valinta

Opinnäytetyön laajuuden huomioon ottaen päätin yrittää saada haastateltavakseni noin kahdeksan lastensuojelun perhetyön asiakkaana olevaa lasta. Keskustelin tutkittavien valinnasta Paimion kaupungin perheohjaajien kanssa, ja he tukivat ajatustani siitä, että olisi hyvä haastatella lapsia, joiden perheessä perhetyötä tehdään parhaillaan, tai ettei sen päättymisestä ole aikaa kuin korkeintaan muutama kuukausi. Oletan, että muistot ja muistikuvat muuttuvat ja haalistuvat ajan kuluessa, ja siksi olisi mielekäästä kysyä ajatuksia lapsilta, joille perhetyö on nyt ajankohtaista. Joissakin perhetyön piirissä olevissa perheissä vain osalla perheen lapsista on lastensuojeluasiakkuus. Koska yksi haastateltavien valintakriteeri oli lastensuojeluasiakkuus, rajasin tutkimuksesta pois ne lapset joilla ei sitä ole.

Perheohjaajien kanssa pohdin myös, miten valitsen haastateltavat lapset. Itse toivoin saavani haastatteluun mahdollisimman eri-ikäisiä lapsia eri perheistä ja myös molempia sukupuolia, sillä oletan sillä tavoin saavani esille tässä mittakaavassa mahdollisimman laajan skaalan näkemyksiä ja mielipiteitä. Päädyimme siksi ratkaisuun, että esitän haastattelupyyntöjä tietyille yhdessä valitsemillemme asiakkaille, ja jos en saa tarvittavaa haastateltavien määrää kokoon, esitän pyyntöjä vasta sitten muille asiakkaille. Perheohjaajat arvioivat omasta näkökulmastaan, missä perheissä mahdollisesti olisi kiinnostusta ja yhteistyöhalukkuutta osallistua haastatteluun, ja näistä valitsin eri-ikäisiä ja molempia sukupuolia edustavia lapsia, joiden huoltajiin olin aluksi yhteydessä.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 14 §, 15 §) kieltää sosiaalitoimistoa luovuttamasta asiakastietoja sivulliselle, jollainen opinnäytetyötä tekevä opiskelija heidän asiassaan on. Siksi sovimme sosiaalitoimen kanssa, että laadin asiakasperheiden vanhemmille osoitetun kirjeen (Liite 3), jonka perheohjaajat voivat tavatessaan antaa perheelle, ja jossa esittelen opinnäytetyöni aiheen. Liitin mukaan lomakkeen, jolla perheen huoltaja luovuttaa minulle yhteystietonsa haastattelupyyntöä varten (Liite 4), sekä suostumuslomakkeen (Liite 5), jonka allekirjoituksella lapsen huoltaja vahvistaa antaneensa huollettavalleen luvan osallistua tutkimukseen (ks. Kuula 2006, 147), sekä keskustelleensa lapsen kanssa ja huomioineensa tämän mielipiteen haastatteluun osallistumisesta. Suomessa ei lääketieteen alaa lukuun ottamatta ole laissa asetettu ikärajoja, jotka velvoittaisivat kysymään lapsen huoltajan suostumusta tutkimukseen. Vakiintuneena käytäntönä on kuitenkin noudattaa tutkimuseettisiä periaatteita ja lastensuojelulakia, joiden lähtökohta on, että lapsen omaa mielipidettä tulee kunnioittaa. (Kuula 2006, 149.) Päätin, että jos haastattelujen aluksi tai aikana havaitsen lapsen vastahakoisuuden haastatteluun, se jätetään tekemättä tai keskeytetään.

Joitakin perheitä tapasin itse työharjoitteluni aikana, ja kerroin heille suullisesti opinnäytetyöstäni sekä esitin pyynnön osallistua tutkimukseen. Myös heille annoin luettavaksi saatekirjeen ja samat yhteystietojen luovutus- ja lupalomakkeet. Muutama vanhempani olin yhteydessä puhelimitse siten, että perheohjaaja soitti heille omasta työpuhelimestaan ja kysyi saako antaa puhelimen opiskelijalle, joka kertoo opinnäytetyöstään. Esittelin asiani, ja pyysin heiltä suostumusta puhelinnumeronsa luovuttamiseen minulle, johon kaikki suostuivat. Kaikki suhtautuivat myös lähtökohtaisesti positiivisesti haastattelupyyntöön, ja lupasivat keskustella asiasta lapsensa tai lastensa kanssa. En halunnut, että perheet kokisivat olevansa velvoitettuja osallistumaan tutkimukseen sosiaalitoimen asiakkuutensa takia tai säilyttääkseen hyvän suhteen perheohjaajaansa. Siksi

esitin lopulliset haastattelupyynnot vasta työharjoitteluni päättymisen jälkeen, omalla puhelimellani soittaen tai sähköpostitse. Työharjoittelun yhteydessä saatu suostumus haastatteluun olisi voinut vähentää tosiasiallista vapaaehtoisuutta osallistumiseen (Kuula 2006, 145).

Tammi- ja helmikuussa 2018 olin puhelimitse tai sähköpostitse yhteydessä kaikkiin vanhempiin, joille olin haastattelupyynnön esittänyt. Kahdesta perheestä lapsi ei halunnut tulla haastatteluun ja yhtä perhettä en enää tavoittanut saamieni yhteystietojen kautta. Muista perheistä sain haastatteluun yhden tai kaksi lasta. Perheiden yhteistyöhalukkuus oli positiivinen yllätys, mutta havaitsin, että selvästi helpointa osallistumisesta päättäminen oli sellaisille vanhemmille ja lapsille, joita olin henkilökohtaisesti tavannut työharjoitteluni aikana. Ilmeisesti tapaamisten aikana oli ehtinyt syntyä jonkinlainen luottamus, joka vaikutti päätöksentekoon.

4.5 Käytännön järjestelyt ja aineistonkeruun toteutuminen

Sain luvan käyttää Paimion kaupungintalon neuvottelutiloja tutkimushaastattelujeni järjestämiseen. Pohdin kuitenkin, että joillekin asiakkaille osallistumisen kynnystä voi lisätä se, että lapsi täytyy kuljettaa haastattelupaikkaan tai lapsi itse saattaa kokea vierastilat liian jännittäväksi. Siksi päädyin haastattelupyyntölomakkeessa tarjoamaan perheille myös sitä mahdollisuutta, että tulen haastattelemaan lasta heidän kotiinsa. Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastateltavani olivat kouluikäisiä. Niille perheille, joita olin henkilökohtaisesti tavannut työharjoitteluni aikana, ehdotin, että voin hakea lapsen suoraan koulusta ja tuoda haastateltavaksi kaupungintalolle, ja monet suostuivat ehdotukseen. Lupasin myös joko saattaa kävellen, tai kuljettaa lapsen autolla haastattelun jälkeen kotiin, tai sopimaamme paikkaan. Yksi perhe, jonka luona olin työharjoitteluni aikana käynyt, toivoi että haastattelen lasta perheen kotona.

Ehdotin lapsen hakua ja kuljettamista kahdesta syystä: jotta haastattelusta aiheutuisi perheelle mahdollisimman vähän vaivaa, ja toisaalta ajattelin, että matkan aikana ehdin hieman rikkoo jättä ja jutella lapsen kanssa niitä näitä esimerkiksi koulupäivän kulusta. Näin pahin jännitys olisi toivottavasti jo keventynyt haastattelun alkaessa. Ratkaisu osoittautui hyväksi. Lapset olivat luottavaisia minua kohtaan, ja juttelivat mielellään matkan aikana. Joko haastattelun aluksi tai matkan aikana kerroin myös lapsille heidän ikätasonsa huomioiden sopivalla tavalla haastattelun tarkoituksesta: kerroin omasta

opiskelustani, siitä mitä tarkoittaa opinnäytetyö, ja että haluan tällä tutkimuksella kuunnella ja tuoda esiin lasten näkemyksiä ja mielipiteitä perhetyöstä.

Haastattelutilanteeseen olin järjestänyt lapsille pientä tarjottavaa; mehua, keksejä tai pähkinöitä. Haastatteluajoja sopiessani kysyin myös lapsen vanhemmilta mahdolliset allergiat tai yliherkkyydet, jotta osasin tarjoilussa varautua niihin. Pienempiä lapsia varten tulostin värityskuvia, ja kerroin haastattelun alussa, että lapsi voi halutessaan väritellä tai piirrellä samaan aikaan, kun keskustelemme. Tämä osoittautuikin mieluisaksi kaikille nuoremmille haastateltaville, ja varmasti kevensi heidän jännitystään. Sain myös pidettyä lapsen mielenkiintoa yllä paremmin, kun pidin välillä taukoa haastattelukysymyksistä, ja autoin teroittamaan värikyniä tai valitsemaan värejä.

Ennen haastattelun aloittamista, kerroin lapsille nauhoittavani haastattelun, sekä siitä, millä tavalla kirjoitan haastattelujen sisällöstä. Pyrin erityisesti informoimaan, että ketään haastateltavaa ei voi tunnistaa opinnäytetyöstä, eivät edes ne perheohjaajat, jotka työskentelevät perheissä. Kerroin myös varsinaisen haastattelumateriaalin jäävän vain minun käyttööni. Näin pyrin lisäämään vastausten luotettavuutta.

Haastattelujen aikana havaitsin joidenkin lasten alussa jännittävän tilannetta hieman, mutta useimmissa haastatteluissa alkujännitys keveni hetken aikaa keskusteltuamme. Perheessä, jonka kotiin menin haastattelua tekemään, lapsi vaikutti haluttomalta osallistumaan tutkimukseen. Sain vaikutelman, että haastattelun tarkoitus ei ehkä ollut hänelle täysin selvä, tai hän jännitti muutoin. Selvensin hänelle minkälaisia kysymyksiä ja mistä aihepiireistä aion esittää, ja kerroin, että kysymyksiin voi halutessaan jättää vastaamatta tai voimme keskeyttää haastattelun milloin vain hänen niin toivoessaan. Tämän keskustelun jälkeen lapsi suostui aloittamaan haastattelun, ja saimme sen vietyä loppuun. Haastatteluvastauksissa näkyi mielestäni kuitenkin jännittyneisyys siten, että vastaukset olivat usein lyhyitä eivätkä kovin informatiivisia.

Värityskuvat ja naposteltavat tarjoilut vaikuttivat helpottavan etenkin nuorimpien lasten keskittymistä ja jaksamista haastattelun aikana. Kaikki lapset vaikuttivat hyvin kiinnostuneilta tunnekorteista, jotka otin esille noin haastattelun puolivälissä, ja muutama alkoi oma-aloitteisesti valita kortteja ennen kuin ehdin edes esittää niihin liittyviä kysymyksiä. Yksi lapsista pyysi myös minua valitsemaan kortteja, ja alkoi luoda tilanteesta ikään kuin korttipelin. Nuorimmat haastateltavat eivät jaksaneet keskittyä haastattelukysymyksiin kovin kauaa, vaan osoittivat väsymisen merkkejä. Siinä vaiheessa kortit herättivät kiinnostuksen uudelleen, ja sain jatkettua kysymysten esittämistä vielä jonkin ai-

kaa. Päädyin kuitenkin monen haastateltavan kohdalla valitsemaan jokaisesta kysymysaihepiiristä vain joitakin kysymyksiä, sillä etenkin nuorimpien lapsien keskittymiskyky ei näyttänyt riittävän kaikkien kysymysten läpi käymiseen. Tämä oli toisaalta jo alkuperäinen ajatuskin, ja haastattelukysymysten oli tarkoitus toimia lähinnä keskustelurunkona, josta valitsen tilannekohtaisesti sopivia kysymyksiä tai aiheita.

Varsinainen haastattelukysymyksiin käytetty aika oli kaikkien lasten kohdalla noin puoli tuntia. Muutama lapsi alkoi kesken haastattelun jutella muista asioista, esimerkiksi päivän tapahtumista tai jostain omaan perheeseen liittyvästä, ja osallistuin keskusteluun. Pyrin kuitenkin ohjaamaan aiheen takaisin haastattelukysymyksiin, kun vaikutti siltä, että lapsi oli saanut riittävästi huomiota omalle asialleen. Useimpien kanssa juttelimme muista asioista myös ennen haastattelua ja haastattelun jälkeen. Itse koin haastattelutilanteet mukaviksi, ja oli ilo havaita, että moni lapsista keskusteli kanssani mielellään muistakin hänelle tärkeistä tai ajankohtaisista asioista.

Toivoin, että voin antaa haastatelluille lapsille jonkin pienen kiitoksen osallistumisestaan, ja lähestyin Paimion elokuvateatteri Bio Staraa yhteistyöpyynnöllä. Kerroin opinäytetyöstäni ja sen tarkoituksesta, sekä esitin toiveen, että yritys voisi lahjoittaa elokuvalippuja haastattelemilleni lapsille. Pienen keskustelun jälkeen Bio Stara ystävällisesti lupasi lahjoittaa yhden lipun jokaiselle lapselle. En maininnut lahjalipusta haastateltavien perheille etukäteen, sillä en halunnut sen vaikuttavan perheiden ja lasten päätökseen osallistua tutkimukseen. Haastattelujen jälkeen kiitin jokaista lasta osallistumisesta, ja annoin heille hankkimani pienen makeisyllätyksen sekä elokuvalipun kirjekuoressa, johon olin liitteeksi kirjoittanut vielä lyhyen kiitoskirjeen.

4.6 Tutkimusaineiston analyysi

Käytin haastatteluaineiston analysointiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmää, jossa aineiston pelkistämisen jälkeen se ryhmitellään samanlaisuuksia sisältäviin tai toisistaan eroaviin luokkiin. Ryhmittelyn jälkeen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin, ja esitetään aineistoa kuvaavat teemat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113; Kananen 2014, 99–100.) Tutkimukseni perustuu fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen, jossa aineisto itsessään ohjaa analyysiä, ja aineiston avulla pyritään etsimään merkityksiä tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96; Hirsjärvi ym. 1997, 157). Analyysivaiheessa pyrin ymmärtämään miten perhetyö näyttäytyy lapsille ja minäkalaisia odotuksia ja toiveita lapsilla on perhetyötä kohtaan.

Aineiston keruun jälkeen litteroin haastattelut sanatarkasti tekstimuotoon. Tutkimuksen tarkoitus ei edellyttänyt tarkempaa litterointia, kuten esimerkiksi puheen taukojen tai painotusten merkitsemistä, sillä kiinnostukseni suuntautui vastausten asiasisältöön (Ruusuvuori 2010, 356). Pelkistämisen vuoksi jätin litteroimatta myös sellaiset kohdat haastatteluista, joissa lapsi oli alkanut keskustella kanssani muista asioista, jotka eivät liittyneet haastattelun aiheeseen. Litteroituna haastattelujen pituus vaihteli 7–12 sivun välillä ollen yleisimmin noin kahdeksan sivua. Säilytän haastattelunauhoituksia ja litterointeja yhden vuoden opinnäytetyön valmistumisen jälkeen, jonka jälkeen ne hävitetään.

Litteroinnin jälkeen laadin taulukon, johon jaottelin kysymykset teemoittain ja tein jokaiselle haastateltavalle oman sarakkeen, johon merkitsin pelkistetyt vastaukset haastattelukysymyksiin. Aluksi tutkin taulukkoa yleissilmäyksellä löytääkseni siitä kysymyksiä tai teemoja, joihin moni lapsista oli vastannut samaa tarkoittavalla tavalla. Näistä poimin tutkimustuloksista selkeästi esiin nousevat huomiot, jotka olen esitellyt tuloksista kertovan luvun viisi alussa.

Teemojen poiminnan jälkeen jaoin taulukkoon kirjatut vastaukset numeroimalla eri luokkiin: samalla numerolla merkitsin samaa tarkoittavat tai samansuuntaiset vastaukset. Numeroinnin avulla pystyin huomaamaan yleiset, usein esiintyvät näkemykset, ja toisaalta myös muiden vastauksista poikkeavat yksittäiset mielipiteet ja kokemukset. Pyrin nostamaan tutkimusaineistosta esille tutkimuskysymyksiin vastaavat sisällöt, sekä erityisen huomionarvoiseksi kokemani asiat, jotka liittyvät lapsen osallisuuteen ja lapsen näkökulman huomioimiseen perhetyössä.

Tutkimustulosten esittelyssä käytän kaikista lasten huoltajista sanaa vanhemmat, jotta en vaaranna anonymiteettiä tutkimukseen mahdollisesti osallistuneiden sijaishuoltajien luona asuvien lasten kohdalla. Vanhemmilla tarkoitan tässä tutkimuksessa siis lapsen huollosta vastaavaa henkilöä tai henkilöitä. Haastatteluvastauksien sitaattit olen koodannut numeroilla 1-7, jossa jokainen numero edustaa yhtä haastateltua.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Haastatteluista esiin nousseet kolme teemaa

Tutkimusta varten haastattelin seitsemän lasta, joiden perheessä Paimion sosiaalitoimen perheohjaajat tekevät tai ovat tehneet perhetyötä. Lasten ikähaarukka oli 6–15 - vuotta, viisi tyttöä ja kaksi poikaa, ja he olivat kuudesta eri perheestä. Haastattelut toteutettiin helmi–maaliskuussa 2018. Haastatteluista etsin vastauksia tutkimuskysymyksiin: ”Miten lapset ymmärtävät perhetyön käsitteen ja merkityksen?” ja ”Mitkä ovat lapsen toiveet ja odotukset perheohjaajalle ja perhetyölle?”.

Aineistosta nousi esiin kolme selkeästi erottuvaa teemaa. Ensimmäinen oli, että perhetyön käsite ja tarkoitus näyttäytyivät lapsille hyvin epäselvänä. Toinen selkeästi yleinen näkemys oli se, että perhetyöntekijöihin suhtaudutaan pääosin positiivisesti. Kolmantena havaintona nousi esiin lasten toivomusten olevan konkreettista toimintaa, leikkiä ja aktiviteetteja. Haastattelut paljastivat myös, että lapset eivät koe saaneensa paljonkaan tietoa perhetyöstä, ja että sosiaalityöntekijä on useimmille tuntematon henkilö.

5.2 Perhetyön käsite ja tarkoitus lapsille epäselviä

Ensimmäinen selkeä esiin nouseva teema, jonka huomasin jo haastatteluja tehdessäni, oli se, miten epäselvä koko perhetyön käsite on lapsille. Kukaan alle 10-vuotiaista ei osannut vastata kysymykseen ”Mitä perhetyö tarkoittaa?”, mutta yläkouluikäisillä tuntui olevan jo jonkinlainen käsitys asiasta. Perhetyö sanana vaikutti olevan lapsille vieras.

Tiedäksä mitä tarkoittaa perhetyö?

No joo. Emmä osaa selittää. (H7)

Jotai joka liittyy kotiasioihin ja no, et kattoo, et läksyt on tehty ja..ja..(H4)

En tiiä, eikä kiinnosta. (H3)

Mikä perheohjaajan työtehtävä on?

Ei mitään hajua. (H1)

Kun asettelin kysymyksen niin, että kysyin mitä perheohjaaja tekee tai on tehnyt lapsen perheen kanssa, oli lasten helpompaa vastata kysymykseen.

No, juttelee vanhempien kans. (H1)

Millasist asioista se juttelee?

Sellasist vaarallisista. Esimerkiks sellasista, jos tota.. tota noin, jos aikuisil tulis riita. (H1)

Auttaa läksyis, vie meit luistelee. Semmost. (H3)

Sen kans saa pitää hauskaa. (H4)

Se juttelee vanhempien kaa, mut sit se myös juttelee lasten kans. Emmä sit oikeen tiä. (H7)

Se tiskaa ja semmosta. Tekee ruakaa. (H5)

No käydään niinku. ..Vähän niinku sellasii ku tää nytte eli se ostaa mul jotain syötävää, ja juotavaa ja sit me keskustellaa. (H6)

Kolme nuorinta vastaajaa ei myöskään tiennyt, kuka on heidän perheohjaajansa kysyttäessä sitä ammattinimikkeellä. Kuitenkin lapset tunsivat perheensä perheohjaajan sekä nimeltä että kuvasta, kysyessäni niiden kautta.

Kuka on teidän perheen perheohjaaja?

Äiti ja isä. (H1)

Perhetyön tavoitteiksi määritellään usein kodin olosuhteiden muuttuminen tietyissä asioissa, sekä lasten yksilöllinen tukeminen ja vanhemmuuden tukeminen (Järvinen ym. 2012, 82). Perhetyön määrittelyyn ja menetelmiin liittyviin kysymyksiin lapset vastasivat kertoen juuri oman perheensä kanssa tehdystä työstä. Perhetyössä käytetyt

erilaiset menetelmät kuuluivat lasten vastauksissa: joidenkin perheissä keskusteluun pohjautuvat menetelmät painottuvat, kun taas toisissa perheissä tehdään enemmän toiminnallista ja käytännöllistä työtä. Havaitsin myös, että lapset käsittävät perhetyöksi usein vain konkreettisen tekemisen, kun taas esimerkiksi vanhemman ja perheohjaajan välistä keskustelua lapsi ei välttämättä ymmärrä osaksi perhetyötä. Tässä oli kuitenkin vaihtelua lasten välillä, mikä voi johtua siitä, että työmenetelmien painotus vaihtelee perheittäin.

Perhetyön tarkoituksen ymmärtäminen oli lapsille iästä riippumatta vaikeaa. Emmä tiedä -vastaukset olivat yleisimpiä (viisi vastaajaa), vaikka palasin aiheeseen useamman kerran haastattelun aikana, ja yritin kysyä hieman eri tavalla, joko perhetyön tarkoituksesta tai siitä, miksi perheohjaaja käy perheessä. Lähes kaikki haastateltavat ajattelivat kuitenkin, että perheohjaaja on lapsia varten. Ainoastaan yksi lapsi nimesi perhetyötä tehtävän pelkästään aikuisen takia, ja yksi ajatteli sen olevan sekä aikuisia että lapsia varten. Kolme lasta vaikutti uskovon, että perhetyötä tehdään hänen käyttäytymisensä tai ominaisuuksiensa takia, ja lapsi saattoi kokea siitä syyllisyyttä.

Miksi perhetyötä tehdään?

No, et mun käytös niinku tulis paremmaksi. Just sen takia.... Et se vois parantaa meidän perhetilannet. Mut se just ehkä vähän huononsi.... (H6)

Se on joku koti...tärkeä asia tai vanhemmat haluaa, et ne tekee sen puolest. (H4)

...simmosis [asiois] jos on esimerkiks ADHD tai joku muu käytöshäiriö ja kotona menee vähä huonosti, ni sit ne tulee juttelee. (H6)

Nii, ku se [vanhempi] ei ehkä jaksais, et mun takii niinku tulee ehkä kauheesti käymää kaikkii. (H6)

Kyselin myös onko lapsille kerrottu perhetyöstä ja sen tarkoituksesta, johon yhtä lukuun ottamatta kaikki vastasivat kieltävästi. Kaksi lasta ilmaisi haluavansa siitä lisätietoa. Itse ajattelen, että perhetyön tarkoituksesta olisi syytä puhua lapselle, ja vielä useaan kertaan, sillä lapsen muisti ei riitä kovin kauas taaksepäin pitkien prosessien aikana.

Ooksä saanu tarpeeks tietoo liittyen näihin perheohjausasioihin ja perhetyöhön?

No, ehkä vähän enemmän ois voinu antaa. (H7)

Omast mielest oon saanu. (H4)

Ajatteluun vaikuttaa varmasti perheen ja vanhempien suhtautuminen perhetyöhön, ja se miten työstä ja työntekijöistä perheessä puhutaan. Jotta virheellisiltä ajatusmalleilta ja itsesyytöksiltä välttyttäisiin, olisi työntekijöiden syytä pitää lapsi ajan tasalla perhetyön lähtökohdista ja tavoitteista, sekä keskustella lapsen kanssa aika ajoin siitä, mikä on eri perheenjäsenten rooli tavoitteiden saavuttamisen suhteen.

Kuten opinnäytetyöni teoriaosuudessa todettiin, osallisuuden ja omiin asioihinsa vaikuttamisen kokemus tukee itsetunnon kehitystä ja ehkäisee syrjäytymistä. Tietämättömyys siitä, miksi perheohjaaja käy kotona, ja tekee asioita lapsen kanssa asemoi lapsen passiiviseksi toimenpiteiden kohteeksi. Ajatus voi kuulostaa kärjistetyltä, mutta lapsen ymmärrys työn tarkoituksesta saattaa vaikuttaa työn sisältöön sekä lapsen ja työntekijän suhteeseen. Kuviteltuna esimerkkinä voisi käyttää masentuneen yksinhuoltajavanhemman lasta, jonka harrastukseen kuljettamisesta perheohjaaja huolehtii vanhemman jaksamattomuuden takia. Lapsi saattaa olettaa, että perheohjaaja hoitaa kuljetukset, koska lapsen oma käytös on niin hankalaa, ettei vanhempi jaksata tätä. Miten tämä lapsen oletus ohjaa hänen käytöstään ja keskusteluaan perheohjaajan seurassa?

5.3 Perhetyö ihan kivaa, mutta välillä väsyttävää

Lasten vastausten mukaan, yhtä lukuun ottamatta, kaikissa perheissä perheohjaaja oli käynyt jo kauan, ehkä vuosien ajan. Pääsääntöisesti lastensuojelun perhetyötä tehdäänkin pitkäjänteisesti (Järvinen ym. 2012, 84). Kukaan ei muistanut tarkkaa aikaa, mutta kuvaavaa oli se, ettei osa lapsista muistanut sellaista aikaa, jolloin perheohjaaja ei olisi käynyt perheessä. Yksi alle kouluikäinen haastateltava ilmoitti perheohjaajan käyneen jo ainakin 19 vuotta, mutta korjasi tarkoittaneensa yhdeksää vuotta. Vastauksissa täytyy huomioida, että lasten aikakäsitys ja sen kautta mahdollisuus rajata ajan pituutta muistoissaan on hyvin erilainen kuin aikuisen, ja totuus voi poiketa paljonkin lasten vastauksista.

Kaikki lapset tunnistivat oman perheohjaajansa kuvasta ja muistivat nimen, joko ennen kuvan näyttämistä tai ainakin sen jälkeen, kun olimme kuvan kanssa varmistaneet, että puhumme samasta henkilöstä. Suhtautuminen perhetyöhön ja perheohjaajaan vaihteli varovaisen positiivisesta ”ihan ok” -ajattelusta hyvinkin myönteiseen. Tosin yksi lapsi vastasi ristiriitaisesti kommentoiden perhetyötä ”ihan kivalta tuntuu (H1)”, mutta toisaalta, että ”yleensä (perheohjaajan) käynnit on tylsiä (H1)”. Sama lapsi kertoi, ettei perheohjaaja ole tehnyt hänen kanssaan mitään, vaan käynnit perustuvat äidin ja perheohjaajan välisiin keskusteluihin. Kaksi haastateltavaa kertoi oman jaksamisen ja mielialan vaikuttavan siihen, miltä perheohjaajan tapaaminen kulloinkin tuntuu. Muutama näki tapaamisissa myös tylsiä tai ikäviä asioita, mutta ne eivät useimpien kohdalla vaikuttaneet liittyvän perheohjaajan henkilöön, vaan lähinnä tapahtumiin käyntien aikana.

Ne piinaa liikaa, sit o välil mukavii, jos tekee kaiken mitä ne käskee, eikä ne suutu. (H4)

Ne yrittää auttaa. Sen huomaa, mut mä en niinku osaa oikee puhuu sillee, et miten se... (H6)

On [perheohjaaja] ihan kiva. (H1)

Se on iha ok. Ei siin mun mielestä oo mitään valittamista. Tai, et ei mua sillee niinko haittaa. (H7)

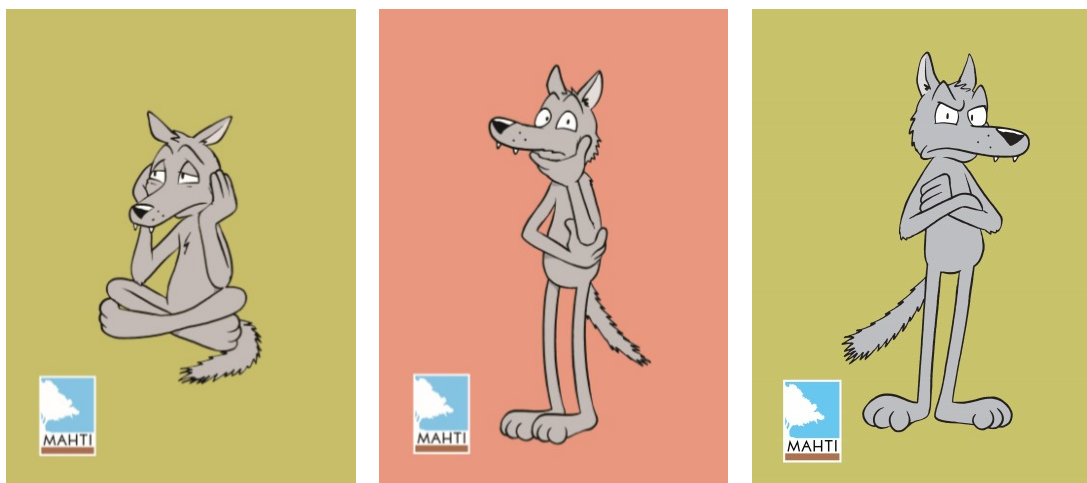
No joskus on kivaa, ja joskus ku mä en ihan jaksa, ni sillo se ei oo niin. Mut yleensäkin mä oon iha ilosena. (H6)

Ei..tuota.. vähääkää kiinnosta se homma tai sit on... (H4)

Onks sulla aina sellainen olo?

Ei, riippuu millanen koulupäivä on ollu..... Ku emmä aina jaksa tehdä läksyi, ni sillo se tuntuu iha ärsyttävältä, mut nykyään se on iha ok. Iha mukavalt tuntuu, ku silt saa vähä apuuki. (H4)

Kyselin perheohjaajan tapaamisen herättämistä tunteista myös Mahti –tunnekorttien (Tukiliitto 2017) avulla. Lapset valitsivat korteista muun muassa tylsistyneen näköisenä istuvan suden (H1) (Kuva 1), pohdiskelevan, mietteliään suden (H5) (Kuva 1), epäilevän näköisen suden (H6) (Kuva 1), riemastuneena ilmaan hyppäävän suden (H3) (Kuva 2) sekä hymyilevän, peukkuja ylöspäin näyttävän suden (H2) (Kuva 2).

Kuva 1. Mahti-tunnekortit (Tukiliitto 2017).

Pääasiallisesti lapset näyttivät positiivisia tunteita ilmaisevia kuvia, mutta moni ilmaisi, että tapaamiset ovat ihan ok, mutta ei kuitenkaan mikään huippujuttu. Yksi lapsista pohti kuvan valintaa seuraavasti:

No onks tääl missään niinku missään semmost kuvaa, mis olis vähän niinku sillee iloinen ja vähän niinku toisel taval vihainen, sillee...? No se vähä niinku epäilee, et tekeeks ne nyt niitten tyän ihan oikee. Emmä oikee osaa selittää. Emmä niinku mitää nitte tyäst ajattele, mut emmä niinku osaa selittää paremmi. (H6)

Onks sult koskaan kysytty, mitä mieltä sä oot perheohjaajan käynneistä?

Ei se mua haittaa, et ne siel on. (H4)

Joidenkin lasten vastauksissa näkyi myös, että perheohjaajan työtä arvioitiin sen mukaan miten lapsi näki sen hyödyttävän vanhempiaan. Perhetyön huonoiksi puoliksi arvioitiin perheohjaajan tapaamisen väsyttävyyys, etenkin, jos tapaaminen oli suoraan koulun jälkeen. Yksi haastateltava mainitsi tapaamisia olleen joskus liian usein, monta kertaa viikossa, mikä oli lapsen mielestä ollut liikaa.

Mikäs on ollu mukavinta perheohjaajan käynneissä?

Se, että se tiskaa... et äitin ei tarte tehdä, koska... (H5)

Se vie meijät ulos ja semmottis. (H3)

Käytännössä resurssit ja asiakasmäärä todennäköisesti sanelevat usein milloin perheohjaaja voi perhettä tavata. Kuitenkin olisi tavoiteltavaa pyrkiä sellaiseen tapaamisaikaan, että perhetyö ei muodostu lapselle kuormitukseksi ajankohdan takia.

5.4 Mikä ihmeen sosiaalityöntekijä?

Kyselin haastatteluissa tietävätkö lapset, kuka on perheensä tai lapsen oma sosiaalityöntekijä, ja mikä hänen työnkuvansa on. Sosiaalityöntekijä oli nuorimmille lapsille täysin tuntematon henkilö. Yläkouluikäiset tiesivät sosiaalityöntekijänsä, ja myös yksi alakouluikäinen tunsi hänet kuvasta. Sosiaalityöntekijän työnkuva oli lapsille arvoitus tai niin vaikeasti sanoiksi puettava asia, että vain yksi heistä osasi kertoa siitä jotain.

Emmä sillee oikee osaa selittää. (H7)

Varmaa huolehtii tota sit...lapsist. (H4)

Oon [kuullut sanan sosiaalityöntekijä] mut mä en tiä mikä se o. (H5)

Lastensuojelulain päivityksessä 13.12.2013 ilmaistaan, että lastensuojelun asiakkaana olevalla lapsella on oikeus tavata asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää riittävän usein, ja tapaamisten toteutus kirjataan asiakassuunnitelmaan (Lastensuojelulaki 417/2007, 29 §). Lapsen ja erityisesti kaksitoista vuotta täyttäneen lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta näen tärkeänä, että lapsella on tietoa siitä, mikä sosiaalityöntekijän rooli on, ja minkälaisissa asioissa lapsi voi itse olla yhteydessä sosiaalityöntekijäänsä. Esimerkiksi lapsen ja nuoren puhevallan käytössä avustaminen ja tarpeen mukaan oikeusavun piiriin ohjaaminen kuuluvat lain (Lastensuojelulaki 417/2007, 21 §, 24 §) mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuualueisiin. Lastensuojelun resurssipula näkyy ehkäpä myös tässä asiassa: sosiaalityöntekijä on taustalla toi-

miva hahmo, joka ei arkityössä näyttäydä lapsille niin usein, että häntä edes muistettaisiin, saati että häneen olisi luotu jonkinlaista henkilökohtaista suhdetta.

5.5 Lasten mielestä vanhemmat tyytyväisiä perheohjaajaan

Haastatteluissa tiedustelin, mitä lapset olettavat vanhempansa tai vanhempiensa ajattelevan perhetyöstä. Osa ei osannut vastata, mutta kolme haastateltavaa mainitsi vanhempiensa olevan siitä hyvin iloisia tai pitävän perheohjaajastaan. Yksi lapsi kertoi vanhempansa ärsyyntyvän käynneistä joskus, mutta muut eivät maininneet vanhempiensa osalta mitään negatiivisia ajatuksia. Yleisvaikutelmaksi jäi, että lapset ajattelivat vanhempiensa suhtautuvan työhön positiivisesti.

Vanhempien ajatuksista kysyessäni pyysin lapsia valitsemaan tunnekorteista sellaisen, joka kuvaa vanhempien mielialaa tai ajatuksia perheohjaajaa tavattaessa tai yleisesti vanhempien mielipidettä perhetyöstä. Moni valitsi hymyilevän suden, joka pitää peukuja ylöspäin (Kuva 2). Yksi nuorimmista haastateltavista näytti kuvaa, jossa susi hyppää riemukkaan näköisenä ilmaan (Kuva 2). Perhetyö on avohuollon palveluna lähtökohtaisesti vapaaehtoista, joten on oletettavaa, ettei yhteistyösuhde perheen kanssa edes jatkuisi, jos vanhemmat kokisivat perhetyön kovin negatiivisena.

Kuva 2. Mahti-tunnekortit. (Tukiliitto 2017).

Niitte mielest se on auttanu jotain hiuka. Emmä nyt enempää oo kyselly niilt. (H4)

Sen jälkeen [äiti] on ehkä vähä semmonen vihanen, jos se on mennu huonosti, ja vähä ilonen, jos on mennu hyvin. (H6)

Ne tykkää niinku [perheohjaajan nimi]. Ni sillee. (H7)

On mahdollista, että lapset ovat antaneet ns. sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia perheohjaajan henkilöön liittyviin kysymyksiin, etenkin kun osa haastatelluista oli tavannut minut harjoitteluni aikana perheohjaajansa työparina. Haastattelijana minulle syntyi kuitenkin se mielikuva, että lapset puhuivat rehellisesti, eivätkä epäröineet nostaessaan iloisia ja positiivisia susikortteja pohtiessaan vanhempiensa mielipidettä perhetyöstä ja perheohjaajasta.

5.6 Toiveissa hauskanpitoa ja toiminnallisuutta

Viimeisen teeman kysymykset käsittelivät lasten toiveita ja odotuksia perhetyölle. Sain vaikutelman, että heidän toiveidensa kysyminen hieman yllätti heidät. Kun kysyin, onko heidän toiveitaan perhetyölle koskaan kysytty, yhtä lukuun ottamatta kaikki vastasivat, että ei ole kysytty tai että ei ainakaan muista, että olisi kysytty. Toiveita alkoi kuitenkin tulla, ja ne liittyivät kaikki hyvin konkreettiseen ja toiminnalliseen tekemiseen; leikkimistä, ulkoilua, liikuntaa ja huvipuistokäyntejä. Kaksi lasta mainitsi, että olisi mukavaa, jos perheohjaaja leikkisi hänen ja äidin kanssa yhdessä jotain.

Vois mennä rannal. Tai huvipuistoon....hiihdettäis. Tai mennä Hesel. (H3)

Tulis äitin ja mun kaa leikkii. (H1)

No ehkä mitä niitten kans vois tehdä, ni olis mennä sinne....mikä sen paikan nimi nyt on...Superparkiin! (H6)

Mennä puistoon ja uimaan. Ja mä haluisin tehdä mun ja [sisaruksen nimi] legoja. (H2)

Perheohjaajan kanssa vai?

Nii. [Perheohjaajan nimi] kans kahdestaan. Siksi kun legot on kivoja. (H2)

Yksi yläkouluikäinen haastateltu mainitsi toiveekseen perheohjaajalle, että ennen tapaamisia tehtäisiin ensin jotain mukavaa, kuten mentäisiin jätskille. Sen jälkeen olisi hänen mielestään helpompaa toimia yhteistyössä, ja tehdä tylsempiäkin asioita, kun tapaamisen alusta jäisi hyvä mieli. Tässä näkyy se, että lapsikin tarvitsee suhteen ja vuorovaikutusyhteistyön luomista, jotta voi motivoitua perheohjaajan tapaamisiin.

Sillee, ettei ois joka kerta samanlainen.Et ei aina mee suoraan kottii tekee niit hommi. ... Ku on kivaa, ni mieluummin tekee niit tehtävii, ku pyydetään. (H4)

Kyselin lapsilta siitäkin, miten perheohjaaja on tutustunut häneen, ja miten perheohjaaja yleensä huomioi hänet käynneillään. Tutustumisesta lapsilla ei ollut juurikaan positii- vista sanottavaa, tai he eivät osanneet vastata tai eivät muistaneet miten tutustuminen on edennyt. Kysymys oli myös ehkä nuorimmille vastaajille vaikea ymmärtää, ja he saattoivat siksi vastata, ettei perheohjaaja ollut tutustunut heihin. Huomioimisesta lap- set taas mainitsivat, että perheohjaaja juttelee heidän kanssaan tai tervehtii. Yksi vas- taaja sanoi, että ”jos lapsel on joku vika, ni ottaa sen ihan hyvin vastaan”. Tästä vasta- uksesta kaikui selkeästi lapsen identiteettiin liittyvä viallisuuden kokemus.

Miten teidän perheohjaaja on tutustunut sinuun?

No sillee, ehkä mun luannet vähä enemmän. Mut ei ne vielääkää iha tajuu sitä ihan hyvin, et millane mun luanne on. (H6)

Mites ne sit vois oppii tuntemaan sut paremmin?

Emmä tiä. Ei ne yleensä näe mitään. (H6)

Onks [perheohjaajan nimi] tutustunut suhun jotenkin paremmin?

Ei. Se ei muista melkeen....ööö, se sanoo mua aina [sisaruksen nimi]. (H5)

5.7 Ettei tulis riitoja enää ollenkaan – toiveet perhetyön vaikuttavuudesta

Pyysin lapsia pohtimaan, mihin asioihin he uskovat perhetyön vaikuttaneen perheessään. Neljä seitsemästä haastatellusta ei uskonut sen vaikuttaneen mitenkään. Yksi totesi ulkoilun lisääntyneen, ainakin siten, että perheohjaajan kanssa ulkoillaan. Eräs lapsista arvioi riitelyn perheessä vähentyneen ja perheenjäsenien välien parantuneen, mutta oli epävarma, onko sillä yhteyttä perheohjaajan käynteihin. Koulunkäynnin sujuvuuteen liittyvien asioiden parantuminen oli yhden mielestä perhetyön positiivista antia.

No emmä oikeen tiä koska, koska me kuitenkin yleensä vaa niinku jutellaan, ni emmä tiä muuttaaks se sit mitään kuitenkaan. (H7)

No, ehkä koska siin oli sillee, et pitäis muuttaa käytöst, et muute joutuu johonki ja sit se autto. (H6)

Jos perheohjaaja ei olis käyny teillä, ni luulisiks sä, et joku asia olis eri tavalla?

Ei. Samallaist pelleilyy olis sillonki, jos se ei olis ollu. (H4)

Ennakko-oletukseni oli, että ainakaan nuorimmat lapset eivät osaa pohtia toiveita perhetyön vaikuttavuudelle perheessään. Tämä osoittautui oikeaksi olettamukseksi. Hie-man vanhemmista lapsista yksi oli sitä mieltä, ettei usko perhetyön voivan vaikuttaa mihinkään. Yksi alakouluikäinen pohti perhetyön vaikuttamismahdollisuuksia kypsän oloisesti:

Mihin sä toivot, että perheohjaaja vois vaikuttaa teijän perheessä?

No se ei oo ehkä mahdollist, mitä mä ajattelisin. (H6)

No mitä sä ajattelisit?

No ehkä sillee, et ei tulis yhtää riitoi, koska nykyään meil tulee ehkä kerran kolmes viikos yks riita. (H6)

....Onks ne vähentyny sit?

Joo. (H6)

Milt se tuntuu?

No tosi mukavalt. (H6)

Millä taval se [perheohjaaja] vois sun mielestä parhaiten auttaa?

Juttelemal aikuisten kanssa. (H1)

Onks mitään erityist viestii tai terveisii, mitä sä haluaisit perheohjaajil sanoo?

No, et täytyy muistaa, ettei saa olla liian tiukka koko ajan. (H4)

Työn vaikuttavuuspohdinta on kognitiivisesti haastava tehtävä lapselle iästään riippumatta. Kun haastatteluista lisäksi selvisi, että lapset eivät ymmärrä, miksi perhetyötä tehdään, on ymmärrettävää, etteivät he osaa ajatella, miten toivoisivat työn vaikuttavan. Ajattelen, että perhetyön vaikuttavuutta voi lähestyä tutkimalla lasten konkreettisia toivomuksia perhetyön toteutukselle. Arvioimalla mitä tarpeita näiden toiveiden taustalla on, voidaan pohtia miten hyvin perhetyö kykenee lasten tarpeisiin vastaamaan. Tässä aineistossa lasten toiveet olivat ulkoilua, leikkiä ja hauskaa ajanvietettä aikuisen kanssa. Tästä voi johtaa ajatuksen, että lapset toivovat perhetyön vaikuttavan siihen, että vanhemmat viettäisivät enemmän aktiivista, toiminnallista aikaa lasten ehdoilla.

6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

6.1 Eettisyysnäkökohtia

Sosiaalialan ammattieettisiin arvoihin kuuluu ihmiselämän ja ihmisarvon kunnioittaminen. Ammatilaisen työssä se näkyy ihmisen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisena, pyrkimyksenä edistää osallisuutta, ihmisten kokonaisvaltaisena huomioimisena ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämisenä. (Talentia 2017, 12–18.) Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on edistää lasten osallisuutta ja kokonaisvaltaista huomioimista lastensuojelutyössä. Ajatukseni on, että opinnäytetyöni tutkimushaastattelujen kautta lasten ääni ja näkemys perhetyöstä saadaan kuuluville ja ammattilaisten käyttöön perhetyön kehittämisen avuksi.

Tärkeimpänä tämän opinnäytetyön eettisyyteen vaikuttavana asiana näen, että tutkittavien anonymiteetti säilyy täysin, eikä mitään sellaisia tietoja tuoda esille, joista haastateltavien henkilöllisyyttä olisi mahdollista päätellä. Lastensuojelun asiakkuus on usein arkaluontoiseksi koettu asia. Arja Kuulan (2006, 204) mukaan on tutkijan vastuulla arvioida, mitkä asiat tulee arkaluontoisuutensa vuoksi raportoida erityisen varovasti tunnistamisriskin vuoksi. Kuula myös toteaa, että kooltaan pienet ja maantieteellisesti paikannettavat ryhmät voi joskus tunnistaa, vaikka tutkimusraportoinnissa käytettäisiin peitenimiä. Ensi- ja turvakotien liitto on tutkinut lasten osallisuutta lastensuojelun kehittämisessä (Oranen 2008, 44), ja todennut, että lasten osallistamisessa kehitystyöhön näkyy jännitteisyys, joka syntyy kun kehittämis- ja suunnittelutyöhön osallistumista pyytää sama taho, joka hoitaa omaa lastensuojeluasiakkuutta.

Lastensuojeluasiakkuuteen liittyvän jännitteisyyden välttämiseen tutkimuksen ja asiakkuuden välillä opiskelija-asemani antaa hyvän lähtökohdan. Opinnäytetyön tutkimusosa suoritettiin myös vasta työharjoitteluni päättymisen jälkeen, joten en ollut tutkimusaikana enää millään muulla tavoin yhteydessä haastateltujen lasten asiakkuuksiin. Perheille antamassani haastattelukutsukirjeessä ilmaisin, että lasten henkilöllisyys jää anonymiksi. Tämä on erityisen tärkeää suhteessa sosiaalitoimeen, joka hoitaa tutkimukseen osallistuneiden perheiden asiakkuutta ja palveluja. Anonymiteetin varmistamiseksi jätän myös haastattelusitaateissa mainitsematta lasten iän ja sukupuolen. Ulkopuoliselle lukijalle niiden mainitseminen tuskin antaisi tunnistettavuutta, mutta koska tein haastateltavien alustavan valinnan yhdessä sosiaalitoimen perheohjaajien kanssa, on

tärkeää, että hekään eivät pysty yhdistämään lapsia heidän haastatteluvastauksiinsa. Kerron kuitenkin montako lasta kumpaakin sukupuolta on osallistunut tutkimukseen, erittelemättä vastaajien ikää sukupuolen mukaan.

Anonymiteetin säilymisen lisäksi tutkimusetiikkaa pohdittaessa on huomioitava, että haastateltavat ja heidän huoltajansa saavat oikeaa tietoa haastattelun tarkoituksesta, jotta voivat tehdä päätöksen osallistumisestaan (Kuula 2006, 105). Haastateltavien perheiden ei tule kokea olevansa velvoitettuja osallistumaan tutkimukseen lastensuojeluasiakkuutensa perusteella. Pyrin haastattelupyynnötkirjeessäni avaamaan tutkimuksen sisältöä ja tarkoitusta tästä näkökulmasta, ja kannustin myös vapaasti kysymään lisäkysymyksiä ennen osallistumispäätöksen tekoa.

6.2 Tutkimuksen luotettavuudesta

Haastatteluiden tutkimustulos ei näin pienellä otannalla ole yleistettävissä koko maan lastensuojelun avohuollon perhetyötä koskevaksi, eikä edes Paimion kaupungin mitta-kaavassa. Ulkoinen valideetti eli yleistettävyys ei ole laadullisen tutkimuksen tavoite eikä kriteeri (Kananen 2014, 148). Sisällöllistä valideettia taas tukee ensinnäkin tutkimusmenetelmän valinta. Henkilökohtainen haastattelu mahdollisti varmistumisen siitä, että haastateltavat lapset tietävät mistä puhuvat, ja keneen ja mihin työhön kysymyksissä viitataan. Perheillä saattaa olla monia palveluita ja useita perheen kanssa työskenteleviä henkilöitä, joten varmistin haastattelun alussa Paimion sosiaalitoimen henkilöstön kuvia näyttämällä sen, että puhumme samoista henkilöistä perheohjaajista ja sosiaalityöntekijöistä puhuttaessa. Joissakin perheissä oli käynyt myös useita perheohjaajia. Osa oli mahdollisesti lapsen aikaisemman asuinpaikkakunnan työntekijöitä, ja osan tiesin harjoitteluni perusteella olevan Paimion kaupungin ostopalveluna käyttämää henkilökuntaa. Haastattelun kuluessa varmistin aina kenestä kulloinkin puhumme, ja käytin itse useasti perheohjaajan etunimeä kysymyksiä esittäessäni.

Tutkimusasetelman validiuteen liittyy myös tutkittavien valinta. Kysyin Paimion perheohjaajilta ehdotuksia haastateltaviksi, joten tutkittavien alustava valinta on tapahtunut heidän mielessään. Valinnan kriteeriksi annoin, että perhetyö on perheissä ajankohtaista, tai ettei sen päättymisestä ole kovin pitkää aikaa. En myöskään halunnut haastatella lapsia, joiden perheessä perhetyö on aloitettu vastikään, jolloin heidän kokemuspohjansa työstä on vielä ohut. Lisäksi viittä vuotta nuoremmat lapset rajautuivat pois tutkimusmenetelmän valinnan takia. Tästä ehdotuksena saamastani joukosta valitsin itse,

mihin perheisiin olin yhteydessä. Omat valintakriteerini olivat, että pyrin saamaan haastatteluihin molempia sukupuolia ja mahdollisimman laajan ikähaarukan 5-18 -vuoden väliltä. Valinnan vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen lisää, että haastatellut olivat useiden eri perheohjaajien asiakkaita, eivätkä ohjaajat itse tehneet lopullista valintaa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi ei ole yksiselitteistä, kun aineisto on koottu yksilöllisiin näkemyksiin ja kokemuksiin pohjautuvista haastatteluvastauksista (Hirsjärvi ym. 1997, 217). Tutkimushaastattelujen luotettavuuden arvioinnin vuoksi olen pyrkinyt selostamaan tutkimustilanteen ja olosuhteet mahdollisimman tarkoin. Tilanteen järjestäminen häiriöttömässä tilassa oli yksi tärkeä kriteeri toteutusta suunnitellessani. Ehdotin lasten vanhemmille ensisijaisesti haastattelua kaupungintalon neuvottelutilassa kodin sijaan, jotta varmistaisin paremmin, etteivät lapsen vanhemmat ole kuuloetäisyydellä ja siten vaikuta tutkittavien vastauksiin. Yhden lapsen kotona tehty haastattelu tehtiin lapsen omassa huoneessa, vanhempien ollessa asunnon toisessa päässä muissa puuhissa.

Haastattelutilanteessa kerroin lapsille konkreettisin esimerkein ja heidän ikätasonsa mukaisesti, miksi haastattelen heitä, ja sen miten aion tutkimustuloksista kirjoittaa. Kerroin haastattelun liittyvän opiskeluuni ja lasten mielipiteiden esille tuomiseen, ja ettei se vaikuta heidän perheensä asioihin tai palveluihin. Selvensin myös, että en mainitse lapsen nimeä tai ikää haastatteluvastausten yhteydessä, ja että koko haastattelua ei kirjoiteta opinnäytetyöhön, vaan ainoastaan pieniä poimintoja kiinnostavista mielipiteistä. Näin pyrin varmistamaan, että lapset ymmärsivät asian ja pystyivät vapaasti tuomaan esiin niin negatiivisia kuin positiivisia asioitakin.

Haastatteluvastausten luotettavuutta olen arvioinut työharjoittelussa perhetyöstä saamani kokemusta vasten. Voisi olettaa, että lapset ehkä vastaisivat todellista ajatustaan positiivisemmin kysymyksiin, jotka liittyivät lapsen ja vanhempien mielipiteeseen perhetyöstä ja perheohjaajista, sillä ne lapset joita tapasin harjoittelun aikana, saattoivat ehkä mieltää minut sosiaalitoimen henkilökuntaan kuuluvaksi. Työharjoittelussa ollessani sain vaikutelman, että lasten suhtautuminen perheohjaajiin oli aidosti positiivista. Samoin vanhempien käytöksestä oli perheohjauskäynneillä aistittavissa yleisesti ottaen enimmäkseen myönteisiä tunteita. Kerroin myös lapsille haastattelujen yhteydessä, että työharjoitteluni on päättynyt, ja etteivät haastatteluvastaukset mene perheohjaajien tietoon. Näillä perustein koen haastatteluaineiston olevan sisällöllisesti luotettavaa.

7 YHTEENVETO, JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksessa selvisi, että pääosa haastatelluista lapsista ajatteli perheohjaajan olevan enimmäkseen lapsia varten. Tätä tietoa vasten oli kiinnostavaa havaita, että he eivät kuitenkaan tienneet miksi perhetyötä tehdään. Osalla oli jonkinlainen hatara aavistus työn tarkoituksesta, mutta yksikään haastatelluista ei osannut varmasti selittää perhetyön tarkoitusta. Kolmen lapsen vastauksista minulle syntyi haastattelijana se käsitys, että lapsi kokee perhetyötä tehtävän hänen huonon tai hankalan käyttäytymisensä takia, ja ehkä kokee siitä syyllisyyttä. Perhetyön tarkoituksen ja tavoitteiden heikko ymmärrettävyys lapsille on mielestäni yksi tämän tutkimuksen tärkeimpiä havaintoja. Ammattilaiset saattavat ajatella, että lapsi ei tarvitse tai kaipaa tarkkaa tietoa perhetyön tarkoituksesta, mutta lasten vastauksista on ymmärrettävissä, että tiedon puutteessa lapsi luo tilanteista ja työstä omat mielikuvansa.

Pääpiirteissään lasten suhtautuminen perhetyöhön oli neutraalia tai positiivista, ja perheohjaajiin henkilöinä vielä positiivisempaa. Muutama tosin mainitsi perhetyön tylsänä tai ajoittain väsyttävänä. Ne lapset, jotka suhtautuivat tapaamisiin kaikkein positiivisimmin, toivat puheissaan esiin, että olivat tehneet paljon asioita perheohjaajan kanssa kahdestaan. Perheohjaaja siis oli ollut tilanteissa vain lasta varten. Tästä on pääteltävissä, että lapset nauttivat saamastaan ajasta ja huomiosta, ja siitä että heidän kanssaan tehdään asioita. Liittyneekö perhetyön koettu tylsyys ja väsyttävyys sitten niihin tilanteisiin, joissa aikuinen on saanut päähuomion? Eräs tapaamisten tylsyydestä maininnut lapsi kertoi perheohjaajan kotikäynnistä, jolloin lapsi oli toisessa huoneessa kuulokkeet korvillan katsomassa elokuvaa, ja lapsi koki, että hän ei saa kuulla vanhemman ja perheohjaajan keskustelua. Lapsen tulkinta tilanteesta saattoi olla oikea tai väärä, mutta kokemus ei kuitenkaan tuonut lapselle positiivista kokemusta.

Haasteena työntekijöille on löytää tasapaino lasten ja aikuisten kanssa työskentelyyn. Perhetyön yleisistä tavoitteista olennaisimpia lienee perhedynamiikan toimivuus, joten ajattelisin, että perhetyöhön olisikin entistä vahvemmin syytä löytää toimintatapoja ja menetelmiä, joissa koko perhe tai lapsi ja vanhempi toimivat ja työskentelevät yhdessä perheohjaajan kanssa. Käytännössä se voisi esimerkiksi tarkoittaa, että mennään lapsen kanssa puistoon leikkimään, jolloin matkalla voidaan keskustella äidin kanssa, ja perillä touhuta yhdessä lapsen kanssa vuorovaikutuksessa. Aikaisempi toimintatapa on saattanut olla, että toisilla tapaamisilla keskustellaan vain vanhemman kanssa ja toisilla

taas viedään lapsi ulos ilman äitiä. Näin tehtäisiin näkyväksi sekä lapselle että aikuisille yhdessä toimimisen merkitystä, ja sitä että kaikkien toiveet ja tarpeet tulevat arjessa huomioon otetuiksi.

Lasten toivomukset perhetyölle olivat enimmäkseen liikuntaa, ulkoilua, leikkimistä ja retkiä mukaviin paikkoihin eli tavallista aktiivista ja sosiaalista ajanvietettä, jonka tulisi kuulua lapsen vapaa-aikaan. Jos perheessä on arjen haasteita, liittyivätpä ne sitten vanhempien mielenterveyteen, taloudelliseen tilanteeseen, perhesuhteisiin, lapsen käyttäytymiseen tai muuhun syyhyn, voi perusarjen ylläpito olla niin raskasta, etteivät vanhempien voimavarat riitä leikkiin ja ulkoiluun lapsen kanssa. Perheohjaaja voi olla mallina lapsen kanssa touhuamiseen yhdessä vanhemman kanssa, jolloin toiminta tukee samalla lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhdetta. Myös isomman lapsen tai nuoren hauska vapaa-ajanvietto vanhemman kanssa tukee heidän välistään suhdetta, ja perhetyön keinoin voidaan näitäkin hetkiä pyrkiä järjestämään.

Sosiaalityöntekijä sanana sekä sosiaalityöntekijän toimenkuva olivat kaikille haastatelluille lapsille vaikeita hahmottaa. Pari vanhempaa lasta osasi nimetä asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän, tosin hieman epäröiden, mutta suurin osa ei tiennyt kuka sosiaalityöntekijä on tai mitä hän tekee. Huomioon ottaen, että kaikilla haastatelluilla lapsilla oli lastensuojelun asiakkuus, ja monilla ilmeisesti jo pitkäänkin jatkunut, on syytä olettaa, että lapset ovat kuitenkin sosiaalityöntekijäänsä tavanneet. Lain määrittelemä (Lastensuojelulaki 417/2007, 29 §) riittävän usein toistuva tapaaminen on kuitenkin väljä käsite. Jos sosiaalityöntekijä tapaa lasta vain kerran vuodessa pakollisen asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä, voiko lapsi edes muistaa kyseistä henkilöä? Lasten vastauksista voi päätellä, ettei kenelläkään ollut minkäänlaista henkilökohtaista suhdetta sosiaalityöntekijäänsä. Riippumatta siitä, onko haasteena resurssipula, työn järjestämisen tapa vai tiheään vaihtuva henkilöstö, on syytä pohtia mikä on riittävän usein. Kuinka hyvin lapsen edun toteutumisen (Lastensuojelulaki 417/2007, 24 §) voi turvata henkilö, jota lapsi itse ei tunne tai muista? Onko lapsella tosiasiallinen mahdollisuus ilmaista toiveitaan, ja tulla ajantasaisesti kuulluksi lastensuojeluasiassaan, jos hän ei tiedä asioistaan vastaavan viranomaisen olemassaolosta?

Vaikka haastattelujen perusteella lapsilla ei vaikuttaisi olevan selvää kuvaa perhetyön tavoitteista, tulisi heidän näkökulmansa ja toiveensa huomioida, jotta työ voisi olla tuloksellista ja lisätä lapsen koettua hyvinvointia. Aikuinen ja ammattilainen voi ajatella eri tavoin kuin lapsi itse siitä, mikä lasta parhaiten hyödyttää. Lapsen näkökulman esiin tuominen antaa mahdollisuuden löytää uusia keinoja, joilla perheen asioita voidaan

ratkoa (Hietala & Rissanen 2017, 180). Palvelumuotoilu on palveluiden kehittämistyötä, jossa korostetaan asiakkaiden tarpeiden, toiveiden ja haaveiden huomioimista. Tavoite on osallistaa palvelun käyttäjät ja palveluntuottajat yhteiseen kehitystyöhön. (Tuulaniemi 2011, 116–117.) Osana perhetyön palvelumuotoilua tulisi olla myös lasten tiedon lisääminen perhetyön tarkoituksesta. Jos ”minun takiani” ajatusmalli voidaan kääntää lapsen mielessä ”meidän perheen parhaaksi” -mielikuvaan, ollaan oikealla tiellä tukemassa lapsen itsetunnon kehittymistä vahvaksi, itseä ja muita arvostavaksi aikuiseksi.

Ymmärryksen lisäämiseksi aiheesta, olisi tehtävä jatkotutkimusta siitä, minkälainen näkökulma perheohjaajilla ja sosiaalityöntekijöillä on lapsen osallisuutta huomioivaan työskentelyyn. Millä tavoin perheohjaajat informoivat lasta työskentelyn tarkoituksesta? Onko lapset otettu suunnitelmallisesti mukaan perhetyön tavoitteiden asetteluun? Kokevatko työntekijät ylipäänsä tarpeelliseksi kertoa lapsille perhetyön tarkoituksesta, ja onko heillä siihen keinoja? Millä tavoin sosiaalityöntekijän työnkuvaa tulisi kehittää, että lasten henkilökohtaiselle tapaamiselle olisi enemmän aikaa? Mielenkiintoista olisi myös tietää, miten perheohjaajat näkevät tässä tutkimuksessa esiin tulleiden lasten toiveiden, eli leikin, liikunnan ja toiminnan, hyödyttävän perhetyön tarkoituksen toteutumista. Onko toiveiden toteuttamiselle sijaa työskentelyssä, ja kuinka hyvin ne toteutuvat jo nyt?

Se, että perhetyön tarkoitus ja käsite olivat lapsille vaikeita ymmärtää, kertoo uskoakseni siitä, että työntekijätkin kokevat niiden selventämisen lapsille joko epäolennaiseksi tai vaikeaksi. Tässä olisi myös tärkeä kehittämistehtävän aihe: millä tavoin tai millä menetelmällä lapsille kerrotaan, mitä perhetyö tarkoittaa, ja miksi sitä tehdään? Voisiko käyttää narratiivisia menetelmiä: kertomus ”Lystilän perheestä”, jossa perheohjaaja käy viikoittain? Tai lyhyitä sarjakuvia, joissa perheohjaaja toimii erilaisissa perheissä erilaisien haasteiden parissa? Entäpä tehtävä, jossa perhetyöhön liittyviä sanoja etsitään ruudukosta, ja niistä keskustellaan yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa? Lapsilähtöiset työtavat ja menetelmät työn tueksi odottavat kehittäjäänsä.

LÄHTEET

- Aula, M. K. 2011. Lapsen paras aikuisen velvollisuutena. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) 2011. Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: PTK- poikien ja tyttöjen keskus ry.
- Bardy, M. & Heino, T. 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. 4. painos. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Tampere: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Eriksson, E., Arnkil, T. E. & Rautava, M. 2006. Ennakointidialogeja huoltien vyöhykkeellä. Verkostokonsultin käsikirja – ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Fagerström, K. 2016. Ihmissuhteita ylläpitävä ja rakentava lastensuojelu. Hackneyn malli ja systeeminen käytäntö lastensuojelutyössä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 31.1.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131498/URN_ISBN_978-952-302-778-7.pdf?sequence=1
- Forrester, D., Westlake, D., McCann, M., Thurnham, A., Shefer, G., Glynn, G. & Killian, M. 2013. Reclaiming Social Work? An Evaluation of Systemic Units as an Approach to Delivering Children's services. Final report of a comparative study of practice and the factors shaping it in three local authorities. Tilda Goldberg Centre for social work and social care. University of Bedfordshire. Viitattu 31.1.2018. <http://hdl.handle.net/10547/594517>
- Halme, N., Vuorisalmi, M. & Perälä, M-L. 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulma. Raportti 4/2014. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämis-ehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Helsinki: Stakes.
- Heino, T. 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hietala, O. & Rissanen, P. 2017. Yhteiskehittäminen uudenlaisen vastavuoroisuuden virittäjänä. Teoksessa Pohjola, A., Kairala, M., Lyly, H. & Niskala, A. (toim.) 2017. Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi, S, Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 10. painos. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Tammi.
- Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemissa –etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Johansson, M. & Berg, L. 2011. Opastava yhteistyö perheiden kanssa. Helsinki: Profami Oy.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Kaikko, K. & Friis, L. 2013. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Kalland, M. 2015. Millaista on olla lapsi tämän päivän Suomessa? Teoksessa Mankinen, K., Jokinen, I., Lintu, R. & Schulman, M. (toim.) 2015. Pikkulapsesta koululaiseksi. Psykodynaaminen näkökulma tunne-elämän ja ihmissuhteiden kehitykseen. Helsinki: Therapie-säätiö.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kauppinen, R., Sommers-Piironen, J., Vainio, J., Mäkelä, P., Vilmilä, F. & Kataja, E. (toim.) 2005. Lapsen ääni- tarina minulta. Pelastakaa Lapset ry. Viitattu 30.1.2018. http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01153245/lapsen_aani_tarina-minulta_web-161111.pdf

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kivistö-Pyhtilä, T., Hoppania, E-L., Kallio, M., Kivioja, A., Korkala, M., Korpela, M., Kuusela, T., Niemi-Weckström, A., Lehto, M-L. & Savolainen, N. 2017. Kokemusasiantutijuus lastensuojelun kehittämisessä. Teoksessa Pohjola, A., Kairala, M., Lyly, H. & Niskala, A. (toim.) 2017. Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystalveissa. Tampere: Vastapaino.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lahtinen, P. & Pynnönen, J. (toim.) 2017. Kuka minusta huolehtii? Lastensuojelun sosiaalityön Pysäkki-malli huostaanoton ja sijaishuollon tarpeen arviointiin. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 2015. L 26.6.2015.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000. L 22.9.2000/812.

Lastensuojelu 2016. Tilastoraportti 43/2017. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 15.1.2018 ja 6.3.2018.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135628/Tr43_17_LASU.pdf?sequence=3

Lastensuojelulaki 2007. L 13.4.2007/417 muutoksineen.

Lastensuojelun keskusliitto. 2016. Miten perhettä ensisijaisesti autetaan? Viitattu 24.3.2018. www.lastensuojelu.info > Lapsiperheiden palvelut > Miten perhettä ensisijaisesti autetaan?

Lastensuojelun käsikirja. 2018. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 4.1.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Lehtola, S., Tuulari, J., Karlsson, L., Parkkola, R., Karlsson, H. & Scheinin, N. 2016. Miten varhainen stressi vaikuttaa aivojen kehitykseen? Duodecim 2016/ 132. Viitattu 16.1.2018. <http://www.duodecimlehti.fi/api/pdf/duo13239>

Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu

Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) 2011. Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: PTK-poikien ja tyttöjen keskus ry.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Viitattu 25.4.2018.

www.oph.fi > Säädökset ja ohjeet > Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet > Perusopetus.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Oy Finn Lectura Ab.

Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. Monisäikeinen perhetyö. 2010. Helsinki: WSOYpro Oy.

Schulman, M. 2015. Tämän päivän psykoanalyttinen käsitys lapsen kehityksestä. Teoksessa Mankinen, K., Jokinen, I., Lintu, R. & Schulman, M. (toim.) 2015. Pikkulapsesta koululaiseksi. Psykodynaaminen näkökulma tunne-elämän ja ihmissuhteiden kehitykseen. Helsinki: Therapie-säätiö.

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentia ry. E-julkaisu. Viitattu 15.1.2018. <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015a. Palvelutarpeen arviointi ja asiakkuus. Viitattu 23.1.2018. www.thl.fi > Aiheet > Lapset, nuoret ja perheet > Peruspalvelut > Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut > Palvelutarpeen arviointi ja asiakkuus

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015b. Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut. Viitattu 24.3.2018. www.thl.fi > Aiheet > Lapset, nuoret ja perheet > Peruspalvelut > Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017a. Lastensuojelu 2016. Viitattu 2.12.2017. <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2017b. Kodinhoitoapua vuoden aikana saaneita lapsiperheitä, kunnan kustantamat palvelut (-2014). Viitattu 27.12.2017. www.sotkanet.fi > Lapset, nuoret ja perheet > Lasten ja perheiden avopalvelut (ml. kodinhoitoapu) > Kodinhoitoapua vuoden aikana saaneita lapsiperheitä % lapsiperheistä, kunnan kustantamat palvelut (-2014)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Perheiden käyttämät sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain edellyttämät lapsiperheiden palvelut vuosina 2015 ja 2016. Viitattu 6.3.2018. <https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=sw62tdY1stY1jDcCAA==®ion=s07MBA&year=sy4rt9Y1BAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201802280718>

Tilastokeskus. 2017. Äitien ja isien työllisyys pysynyt tasaisena. Viitattu 6.3.2018. www.stat.fi > Tilastot > Työmarkkinat > Työvoimatutkimus > 2016 > Perheet ja työ > 2. Äitien ja isien työllisyys pysynyt tasaisena.

Tilastokeskus. 2018. Tulonjakotilasto. Viitattu 6.3.2018. www.stat.fi > Tilastot > Tulot ja kulutus > Tulonjakotilasto > 2016 > Tulot (kansainvälinen vertailu) > 3 Kotitalouden elin vaihe ja pienituloisuus.

Tukiliitto. 2017. Mahti-tunnekortit. Viitattu 9.1.2018. www.tukiliitto.fi > Tukiliitto ja yhdistykset > Kehittämistoiminta > Päätyneet hankkeet > MAHTI-projekti > Mahti-tunnekortit.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Unwin, P. & Hogg, R. 2012. Effective Social Work with Children and Families. A Skills Handbook. London: SAGE Publications Ltd.

Uusimäki, M. 2005. Perhetyön luokituksia. Teoksessa: Aalto, M., Helavirta, S., Kurkinen, J., Loponen, K. & Uusimäki, M. 2005. Preventteri – Moniammatillinen yhteistyö lasten ja nuorten

syrjäytymisen ehkäisyssä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 23.1.2018. http://www.sosiaalikollega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_17.pdf

Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. 1. painos. Helsinki: Kirjapaja.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 1. painos. Helsinki: WSOY.

Wahlman-Neuvonen, K. & Hannonen, R. 2015. Vuorovaikutuksella on väliä – lapsen kognitiivisen kehityksen näkökulmia. Teoksessa Mankinen, K., Jokinen, I., Lintu, R. & Schulman, M. (toim.) 2015. Pikkulapsesta koululaiseksi. Psykodynaaminen näkökulma tunne-elämän ja ihmissuhteiden kehitykseen. Helsinki: Therapie-säätiö.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Viitattu 4.1.2018.

www.unicef.fi > Lapsen oikeudet > Sopimus kokonaisuudessaan

Sini Martemo
xxxxxxx X
xxxxx Paimio
040-xxx xxxx
sini.martemo@xxxxxxx.fi

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

3.12.2017

Paimion sosiaalitoimisto
Sosiaali- ja terveysjohtaja
Eeva-Sirkku Pöyhönen
Vistantie 18
21530 Paimio

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Opiskelen Turun Ammattikorkeakoulussa Salon yksikössä sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomiksi. Opinnäytetyöni aiheena on tutkia lasten kokemuksia Paimion kaupungin avohuollon lastensuojelun perhetyöstä. Tarkoitukseni on tuoda lasten ääntä kuuluviin, ja selvittää minkälaisena lapset näkevät ja kokevat perhetyön.

Opinnäytetyötäni ohjaa Turun Ammattikorkeakoulun lehtori Anssi Lähde.

Opinnäytetyössäni selvitän mitä perhetyö-käsite tarkoittaa eri toimijoilla, minkälaisia menetelmiä lastensuojelun perhetyössä on käytössä, ja miten lasten osallisuus tulee huomioiduksi lastensuojelun avohuollon perhetyössä. Lasten kokemuksia tuon näkyviin haastattelemalla lapsia, joiden perheessä tehdään tällä hetkellä lastensuojelun avohuollon perhetyötä. Haastattelut toteutan puolistrukturoituna teemahaastatteluna ja apuna käytän kuvakortteja. Kaikkien haastateltujen anonyymiyys säilyy, ja tutkimusraportissa tuon esiin ainoastaan vastaajan iän ja vastaajien sukupuolijakauman.

Tutkimushaastattelut on tarkoitus toteuttaa tammi-helmikuussa 2018, ja aineiston analyysille, pohdinnoille ja lopulle kirjoitustyölle varaan aikaa maaliskuuhun 2018. Työ julkaistaan viimeistään elokuussa 2018. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyö- ja julkaisutietokanta Theseuksessa.

Annan mielelläni tarvittaessa lisätietoja tutkimuksestani.

Paimiossa 3.12.2017

Sini Martemo
Sosionomiopiskelija
Turun Ammattikorkeakoulu

Paimion kaupunki
Sosiaali- ja terveysterveyst
Vistantie 18
21530 Paimio

PÄÄTÖS TUTKIMUSLUPA-ANOMUKSEEN

Myönnän tutkimuslupan hakemuksen mukaisesti. Tutkijan tulee saada lupa haastattelun tekemiseen myös haastateltavalta/haastateltavan huoltajalta. Tutkijan tulee toimittaa valmis opinnäytetyö Paimion kaupungille.

Paimiossa 11.12.2017

Eeva-Sirkku Pöyhönen
Sosiaali- ja terveysjohtaja
Paimion kaupunki

Haastattelukysymykset lapsille

Oma perhe

1. Kuinka vanha olet? Millä luokalla?
2. Keitä perheeseesi kuuluu?
3. Minkälainen sinun perheesi on? Kuvaile perhettäsi.

Perhetyön määrittely ja työskentely perheen kanssa

1. Tiedätkö mitä tarkoittaa perhetyö?
2. Tiedätkö ketkä ovat teidän perheessänne käyneet perheohjaaja(t)? (Näytän kuvat Paimion kaupungin perheohjaajista)
3. Kuinka kauan perheohjaaja(t) ovat käyneet teidän perheessänne? Kuinka usein hän/he tapaavat perhettänne?
4. Mitä perheohjaaja tekee? Mitä hänen työhönsä kuuluu?
5. Miksi perheohjaajat tekevät työtään? Mistä sen huomaa?
6. Ovatko perheohjaajat aikuisia vai lapsia varten? Mistä sen huomaa?
7. Missä olet tavannut perheohjaajaa?
8. Mitä ajattelet perhetyöstä yleensä?
9. Oletko saanut riittävästi tietoa perhetyöstä? Jos et, mitä tietoa kaipaisit? Kuka sinulle on kertonut mikä perhetyön tarkoitus on, vai onko kerrottu?
10. Onko sinulta kysytty, mitä mieltä olet perheohjaajan käynneistä?
11. Tiedätkö kuka on teidän perheenne sosiaalityöntekijä?
12. Mitä sosiaalityöntekijä tekee?

Perhetyön menetelmät

1. Minkälaisia asioita perheohjaaja on tehnyt teidän perheenne kanssa tai sinun kanssasi?
2. Tiedätkö miksi näitä asioita on tehty?
3. Mikä niistä on ollut mukavinta? Mistä et pitänyt? Kysyttiinkö sinulta miltä nämä asiat ovat tuntuneet tai mistä pidät ja mistä et?
4. Minkälaisista asioista perheohjaajan kanssa jutellaan? Miksi?
5. Kuka päättää mistä asioista tapaamisilla puhutaan?

Kokemukset ja toiveet perhetyölle

(Mahti-tunnekortit esille)

1. Muistatko miltä tuntui, kun perheohjaaja kävi ensimmäisen kerran? (valitse kortti ja kuvaile tunnetta)
2. Mitä ajattelit tapahtuvan? Mitä odotit? Oliko se erilaista, kuin olit odottanut?
3. Miten perheohjaaja on tutustunut sinuun?
4. Miten perheohjaaja huomioi sinut käynneillään? Miten toivoisit huomioitavan?
5. Miltä perheohjaajan käynnit sinusta tuntuvat nykyään? Valitse kortti, joka kuvaa tunnetta, silloin kun perheohjaaja kävi teillä viimeksi/ yleensä hänen käynneillään? Muuttuuko tunne erilaiseksi perheohjaajan käynnin jälkeen?
6. Mikä on ollut hyvää, mikä huonoa?
7. Ovatko perheohjaajan käynnit/tapaamiset muuttaneet joitain asioita teidän perheessänne?
8. Miltä luulet vanhemmistasi tuntuvan perheohjaajan tullessa tai sen jälkeen? (Valitse kortti ja kuvaile tunnetta)
9. Onko asioita, joihin toivoisit perheohjaajan voivan vaikuttaa teidän perheessänne?
10. Onko asioita, joita toivoisit perheohjaajan/ohjaajien tekevän teidän perheenne kanssa?
11. Jos perheohjaaja(t) ei työskentelisi teidän perheessänne, mikä olisi eri lailla? Muuttuisiko jokin asia? Miksi?

Haastattelupyyntö perheille

Hei!

19.12.2017

Opiskelen Turun ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomiksi, ja teen opinnäytetyötäni aiheena: "Lasten kokemuksia Paimion kaupungin lastensuojelun avohuollon perhetyöstä". Paimion sosiaalitoimi on opinnäytetyöni yhteistyökumppani, ja lähestyn teidän perhettänne toiveenani saada perheenne lapsi tai lapsia haastateltavaksi opinnäytetyötäni varten.

Opinnäytetyöni tarkoitus on tuoda esiin lasten mielipiteitä ja kokemuksia lastensuojelun perhetyöstä, siitä minkälaisena lapset näkevät työn ja mitä toiveita heillä on perhetyön suhteen. Perhetyö on lähtökohdiltaan asiakkaiden tarpeisiin vastaamista, ja haluan opinnäytetyöni avulla tuoda esiin lasten äänen ja heidän kokemuksiaan siitä, miten perhetyö näkyy ja vaikuttaa heidän arjessaan.

Haastattelut toteutetaan nimettöminä, ja tulokset esitetään siten, ettei niistä voi tunnistaa ketään yksilöä tai perhettä. Haastattelukysymykset eivät liity perheen sisäisiin asioihin tai perheenjäsenten toimintaan, vaan keskityn lasten kokemuksiin perhetyöntekijän toiminnasta ja perhetyöstä yleensä. Minua sitoo opiskelijana täysi vaitiolovelvollisuus perheen yksityisistä asioista, mikäli lapsi tuo niitä jotenkin haastattelun aikana esille.

Toivon saavani haastatteluun 5-18 -vuotiaita lapsia, joista jokaista haastattelen yhden kerran. Haastattelut toteutetaan lapsen ikätasoon soveltuvina teemahaastatteluina, ja apuna käytän myös kuvakortteja. Haastatteluiden ajankohta on tammi-helmikuussa 2018, ja jokaisen haastateltavan kanssa sovitaan perheelle sopiva aika ja paikka. Aikaa haastatteluun kuluu korkeintaan yksi tunti. Käytössäni on tiloja Paimion sosiaalitoimistossa tai voin tarvittaessa myös tulla haastattelemaan perheen kotiin.

Ohessa on lomake, jolla voitte antaa suostumuksenne yhteydenottoon, ja ilmoittaa yhteystietonne minulle. Luvan saatuaani otan teihin yhteyttä, ja voin halutessanne antaa lisätietoa asiasta ja vastata mahdollisiin kysymyksiinne. Sen jälkeen voitte päättää lapsenne osallistumisesta yhdessä lapsen kanssa, ja voimme sopia haastatteluajankohdan. Yhteydenottolupa ei vielä sitouta teitä mihinkään, se on ainoastaan suostumus siihen, että saan teidän yhteystietonne, jotta voimme keskustella asiasta. Liitän mukaan myös lomakkeen "Huoltajan suostumus alaikäisen lapsen haastatteluun", jonka voitte täyttää, kun olette osallistumisesta sopineet ja päättäneet.

Ystävällisin terveisin,

Sini Martemo

Sosionomiopiskelija

Turun ammattikorkeakoulu

sini.martemo@xxxxxxxxxx.fi

p. 040-xxx xxxx

Suostumuslomake yhteystietojen luovuttamiseen

YHTEYDENOTTOLUPA

Annan suostumukseni siihen, että alla olevat yhteystietoni saa välittää Sini Martemolle yhteydenottoa varten liittyen hänen sosionomin opinnäytetyöhönsä "Lasten kokemuksia Paimion kaupungin lastensuojelun avohuollon perhetyöstä".

Huoltajan nimi: _____

Puh.nro: _____

S.posti: _____

Päivämäärä ja paikka _____

Allekirjoitus: _____

Toivon yhteydenottoa mieluiten _____puhelimitse _____sähköpostilla.

Minut tavoittaa parhaiten _____(viikompäivät, kellonaika)

Huoltajan suostumus lapsen haastatteluun

HUOLTAJAN SUOSTUMUS ALAIKÄISEN LAPSEN HAASTATTELUUN

Annan Sini Martemolle luvan haastatella alla mainittua huollettavaani/huollettaviani sosionomin opinnäytetyötä varten. Opinnäytetyön aihe on "Lasten kokemuksia Paimion kaupungin lasten-suojelun avohuollon perhetyöstä". Allekirjoituksellani vahvistan myös keskustelleeni asiasta lapsen/lasten kanssa, ja ottaneeni hänen/heidän mielipiteensä huomioon.

Päivämäärä ja paikka _____

Huoltajan allekirjoitus: _____

Lapsen nimi: _____

Lapsen ikä: _____

Lapsen nimi: _____

Lapsen ikä: _____